

ΚΟΡΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ¹

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ Κ^αs HANNAH LYNCH

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΒ'.

Συμπέρασμα.

Ὡρα, — ἐσπέρα θερινή, ἀρχάς Ἰουνίου, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Σκηνή, — ἡ παραλία τοῦ Φαλήρου.

Ἡ μουσικὴ παιανίζει ζωηρὰν συναρμολογίαν ἐκ τῶν τοῦ Lesocq, τοῦ ὁποίου τὰ ἐλαφρὰ μελοδράματα παίζονται, πρὸς ἄκραν εὐχαρίστησιν τῶν Ἀθηναίων, τρίς τῆς ἐβδομάδος εἰς τὰ Ὀλύμπια εἰς Ἀθήνας καὶ τρίς πάλιν εἰς τὸ θέατρον τοῦ Φαλήρου, ὑπὸ τριτεύοντος Γαλλικοῦ θιάσου.

Ὅλα τὰ καθίσματα ἐξωθεν τοῦ Μεγάλου ξενοδοχείου εἶναι κατεληγμένα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ καθίσματα παρὰ τὴν θάλασσαν ὅπου τὰ παιδιά παίζουν συνάζοντα εἰς σωρούς τὴν ἄμμον, — παιδιά πολυάριθμα, στολισμένα καὶ παραστολισμένα, ἄλλα κατὰ γαλλικὸν τρόπον, ἄλλα κατ' ἀγγλικόν, ἐρίζοντα καὶ ἀγαπίζοντα εἰς ποικιλίαν γλωσσῶν.

Εἰς τὸ κενὸν διάστημα, μεταξύ τῶν τραπέζων, περιπατεῖ ἄνω καὶ κάτω πυκνὴ ἡ Ἀθηναϊκὴ νεολαία. Μὲ κουρευμένας κεφαλὰς, μὲ πῖλους πλατυγύρους, μὲ λευκὰ παντελόνια, μὲ μύστακας στρημένους ἐμφαντικῶς, καὶ μὲ τὰς λεπτὰς ράβδους τῶν εἰς τὴν χεῖρα, περιπατοῦν ἄνω καὶ κάτω οἱ νέοι τῶν Ἀθηναίων, σειστοὶ καὶ λυγιστοί, καὶ οὔτε ἀμφιβάλλοντες κἄν περὶ τῶν κατακτητικῶν προσόντων τῶν Ἀλλοίμονον εἰς τὰς εὐαισθήτους Ἀθηναίας! Πῶς θὰ δυνηθοῦν ν' ἀνθέξουν εἰς τοιοῦτους λέοντας!

Αἱ δὲ νέαι; Πόσα λόγια μεταξύ τῶν ἀτελειώτα, πόσα γλυκὰ μειδιάματα, καὶ τί καπελίνα, καὶ ὑψηλά τακουῖνα, καὶ κορδέλας, καὶ χρώματα, καὶ ποῦδρα, καὶ ἀρώματα! Ἄ! εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον δύο εἶναι τὰ στρατόπεδα, καὶ δὲν εἶναι διόλου βεβαία ἡ ὑπερογὴ μεταξύ τῶν λέοντων ἐκείνων καὶ αὐτῶν ἐδῶ τῶν ἀπτέρων ἀγέλων.

Ὁ ξένος ἐνταῦθα ἰννοεῖ ἀμέσως ὅτι εὕρισται εἰς χώραν ἠρωϊκὴν, βλέπων τὰς τόσας καὶ τόσας στρατιωτικὰς στολὰς. Ἴδου ἀξιωματικοί

τοῦ πεζικοῦ παντὸς βαθμοῦ, ἰδοὺ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἵππικοῦ, ἰδοὺ τοῦ πυροβολικοῦ! Ἄ! ἰδοὺ καὶ ὁ ἐνδοξὸς Μιλτιάδης, ζευγαρωμένος μὲ τὸν Φοῖβον Ἀπόλλωνα, τὸν φίλον καὶ συνάδελφόν του Κον Ἀδάμ. Ἴδέτε τους, πῶς βροντοῦν αἱ σπάθαι των, πῶς τρίζουν οἱ πτεριστῆρες των, πῶς διακρίνονται μεταξύ τοῦ πλήθους! Ἴδέτε μὲ πόσην χάριν ὁ γνωστός μας ἦρωὺς χαιρετᾷ στρατιωτικῶς, καὶ πόσον συχνὰ αἱ χειραψίαι του!

Ἡ δὲ μουσικὴ παιανίζει, — παιανίζει ἐνθουσιωδῶς, καὶ τρέχουν οἱ ὑπηρεταὶ τῶν καφενειῶν παραζαλισμένοι φέροντες δίσκους μὲ παγωτά, μὲ καρέν, μὲ κονιάκ, — καὶ πληροὶ τὸν ἀέρα τὸ ἄρωμα καπνοῦ ἐλληνικοῦ. Ἡ δὲ βοή τῶν ὀμιλιῶν, καὶ αἱ ὀξείαι φωναὶ τῶν παιζόντων παιδιῶν, καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὁ ἤσυχος ῥόχθος τῆς θαλάσσης ἀναμιγνύονται μὲ τοὺς ἤχους τοῦ Lesocq.

Ὡρα θελκτικὴ, ζωηρὰ σκηνή! Ὁ οὐρανὸς εἶναι γαλανός, γαλανὴ καὶ ἡ θάλασσα. Τὰ βουνὰ μεταβάλλουν χρῶμα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, φῶτα ἀρχίζον ν' ἀνάπτωνται πού καὶ πού μεταξύ τῶν δένδρων, καὶ ἀκούεται ὁ συγκεχυμένος φαιδρὸς θόρυθος γελῶτων καὶ ὀμιλιῶν καὶ μουσικῆς.

Ἀξιωμακκάριστοι Ἀθηναῖοι, χωρὶς πολλὰς σκέψεις, χωρὶς πολλὰς φροντίδας, εὕρισκοντες τόσον εὐκόλως τὴν εὐχαρίστησίν σας εἰς τὴν καθημερινὴν φλυαρίαν σας, — εἰς τὰς μικροσκοπικὰς ἐφημερίδας σας, — εἰς τὸν σιδηρόδρομον ὁ ὁποῖος σας φέρει εἰς Φάληρον, ἀνὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν, κατὰ τὰς ἐσπέρας τοῦ θεροῦς, — ὦ Ἀθηναῖοι, τερπόμενοι, ἐνῶ ἀκούετε τὴν μουσικὴν τοῦ Lesocq, νὰ συκοφαντῆτε τοὺς ὑπουργούς σας, νὰ ἀναθεματίζετε τοὺς Τούρκους, καὶ νὰ ὑβρίζετε τὸν παλίμβουλον Γλάδστονα!

Ἄλλ' ἅς καθίσωμεν ἐκεῖ εἰς τὴν ἄκραν, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ξενοδοχείου, καὶ ἅς ἰδῶμεν τοὺς ἐρχομένους μὲ τὸ τελευταῖον τρακίνον ἐξ Ἀθηναίων. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναγνωρίζομεν ζεῦγος νεόνυμφον. Πρὸ τριῶν ἐτῶν εἶδομεν τὸν γαμβρὸν

¹ Τέλος. Ἴδε σελ. 390.

ἀντιμετωπίζοντα εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς τὸν ἥρωϊκὸν ἀξίωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ. Τώρα τὸν ἀνευρίσκωμεν σύζυγον . . . τίνος; Τίνος ἄλλης ἢ τῆς χαριστάτης δεσποινίδος Eméraude Ρεβιτάση; ὁ γάμος ἐτελέσθη εἰς Ρώμην, ὅπου ὁ βαρὼνος Χοενφέλς μετετέθη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Σαξωνίας, μὲ τὸν Ροδόλφον μεταξὺ τῶν ἀκολούθων τῆς προσθείας του. Ἄλλὰ τώρα ἐπροβιβάσθη εἰς Πετροῦπολιν ὁ νέονυμφος Ροδόλφος, καὶ τὸ ζεῦγος μεταβαίνει ἐκεῖ ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἐρενστάιν φαίνεται ὅ,τι ἀληθῶς εἶναι: ἀριστοκράτης σωστός, ἀπταιστος τὴν περιβολήν, μὲ ἴγνη προῶρου παρακμῆς εἰς τὸ πρόσωπόν του, ἄνθρωπος χαίρων τὴν ὑπόληψιν ὅτι ἐζησε βίον παράλυτον, ὅτι ἀγαπᾷ τὴν μουσικὴν καὶ τὰ πνευματώδη ποτά. Ὁ γὰρ, ἰσχνός, σοβαρός, ὑπεροπτικός, ἔχει τὴν ἡσυχον ἔκφρασιν ἀνθρώπου βαρυνθέντος τὴν ζωὴν, ἀδιαφοροῦντος εἰς τὰ περὶ αὐτόν. Ὁ κακόμοιρος Ροδόλφος! Ἐδῶ κατέληξαν τὰ τόσα ἀλλεπάλληλά του αἰσθήματα: Ἡ Φωτεινὴ ἀπέθανε. Τὴν ἐθρήνησε πικρῶς, θρηνῶν συγχρόνως καὶ τὴν σπαταληθεῖσαν νεότητά του. Ὅτε ἐπανεῖδε τὴν δεσποινίδα Ρεβιτάση εὐδιάθετος νὰ λησμονήσῃ τὰς σκιὰς τοῦ παρελθόντος βίου του, χάριν τῆς κοινωνικῆς του θέσεως, τοῦ πλοῦτου του καὶ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ του παραστήματος, ἐσκέφθη ὅτι τὸ καλλίτερον, ὑπὸ τὰς περιστάσεις, θὰ ἦτο δι' αὐτόν νὰ τὴν νυμφευθῇ.

Ἐκαμν ἓνα γῦρον καὶ ἔπειτα ἐκάθισαν ἐμπρὸς εἰς μίαν τράπεζαν. Ὁ Ροδόλφος ἔβλεπε σκυθρωπὸς πρὸς τὴν θάλασσαν, περιμένων τὸ κοινάκ, ἢ δὲ σύζυγός του ἐκύτταζε πρὸς τὸ ξενοδοχεῖον περιμένονσα τὸ παγωτόν της.

— Ροδόλφε, εἶπε σπυρομένη πρὸς αὐτόν, ἰδοὺ ὁ Κύριος Μιχαηλόπουλος, ὁ παλαιὸς θανμαστής μου, — ὁ ποιητής.

— Ἄ! εἶπεν ἀδιαφόρως ὁ Ροδόλφος, γυρίζων τὴν κεφαλὴν.

— Κύριε τῶν Δυνάμεων, ἀνεφώνησεν ὁ ποιητῆς πλησιάζων. Ἡ δεσποινὶς Ρεβιτάση! . . . Pardon! ἢ Κυρία Ἐρενστάιν!

— Ὡ! κύριε Μιχαηλόπουλε! Καθίσατε παρακαλῶ καὶ εἰπῆτε μας νέα τῶν Ἀθηνῶν. Ροδόλφε, τί θὰ πᾶρῃ ὁ Κύριος Μιχαηλόπουλος; Λοιπόν, λέγετέ μου. Τί εἶπε ὁ κόσμος ἐδῶ διὰ τὸν γάμον μου;

— Αἱ Ἀθηναί, κυρία μου, ἐπεκρότησαν τὴν ἐκλογὴν τῆς Γερμανίας, ἀπεφάνθη ὁ ποιητῆς, κλίνων μεγαλοπρεπῶς τὴν κεφαλὴν.

— Ὠραϊά! εἶπε γελῶσα ἡ Κυρία Ἐρενστάιν. Ἄλλὰ τί νὰ λέγῃ καὶ ἡ Γερμανία;

Καὶ ἔστρεψε πονηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν κατηφῆ σύζυγόν της.

— Πῶς νὰ μὴ ἐπικροτήσῃ κα' ἐκείνη, ὑπέλαβεν ὁ ποιητής.

— Ἄν συγχωρεῖται, εἶπεν ὁ Ροδόλφος εἰρωνικῶς, εἰς ἓνα ταπεινὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Γερμανίας νὰ ἐκφράσῃ γνώμην ἐπὶ τοῦ προκειμένου, βεβαίως ἡ Γερμανία δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ καλλιτέραν ἐκλογὴν.

Καὶ ἄλλοι παλαιοὶ γνώριμοι περιεκύκλωσαν τὴν Eméraude, μὲ θορυβώδη συγχαρητήρια πρὸς τὸν Ροδόλφον. Ἐκεῖνος τὰ ἐδέχθη ψυχρῶς καὶ μετ' ὀλίγον ἠγέρθη διὰ νὰ περιπατήσῃ ὀλίγον μὲ τὸν ποιητήν. Ἐπροχώρησαν πέραν τοῦ ξενοδοχείου καὶ ἐκεῖ εἶδε μακρόθεν ὁ Ροδόλφος τὸν Μιλτιάδην. Ἡσθάνθη διὰ μιᾶς τὸ αἶμα ν' ἀναβῆ εἰς τὸ πρόσωπόν του.

— Ἐδῶ εἶναι καὶ ἡ ἀδελφῆ, εἶπεν ὁ ποιητῆς, χωρὶς νὰ σκεφθῆ κατὰ πόσον ἦτο ἀρμυρὴ ἢ ἀζήτητος πληροφορία.

— Ἀλήθεια, εἶπεν ἡσύχως ὁ Ροδόλφος.

Δὲν τὸν ἐπείραζεν ἡ ἀπερίσκεπτος προπέτεια τοῦ ποιητοῦ. Κατείχετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ μάθῃ τί γίνεται ἡ Ἀνδρομάχη; ἂν εἶναι ὑγιῆς καὶ εὐτυχῆς.

— Ὑπανδρεῦθη; ἠρώτησε.

— Μάλιστα. Καὶ ἐπάχυνε! Τοὺς εἶδα πρὸ ὀλίγου. Ἐχουν καὶ τὸ μωρὸν μαζὶ των. Ἰδοὺ!

Ὁ ποιητῆς ἠσθάνθη τὴν χεῖρα τοῦ Ροδόλφου τρέμουσαν ἐπὶ τοῦ βραχίονός του.

Ὁ Ἀγγυρόπουλος καὶ ἡ Ἀνδρομάχη ἤρχοντο ἀπέναντί των. Ὁ Ἀγγυρόπουλος ἦτο πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, εὐσαρκος, εὐχαριστημένος, μὲ φορέματα ἀνοικτοῦ χρώματος, μὲ τὸ ἄνθος εἰς τὴν κουμπότρυπαν καὶ τὸ monocle εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Αἱ ἀκτίνες τοῦ δύνοντος ἡλίου ἐφώτιζον κατὰ πρόσωπον τὴν Ἀνδρομάχην. Δὲν ἦνθηζε πλέον ἐπ' αὐτῆς ἡ νεότης. Τὰ χαρακτηριστικά της ἦσαν καὶ τώρα κανονικὰ καὶ ὠραία, ἀλλ' αἱ γραμμαὶ στρογγυλωτέραι, ἡ ἔκφρασις χωρὶς τὴν προτέραν ζωὴν. Οἱ γαλανοὶ της ὀφθαλμοὶ ἔβλεπον πρᾶοι ὑπὸ τὸν μαῦρον ὄσανον τριγῶν, ὁ ὁποῖος ἐσκέπαζε τὸ μέτωπόν της. Ἡ ἐνδυμασία της ἦτο παραπολύ τοῦ συρμού. Ὁ Ροδόλφος δὲν ἐπερίμενε νὰ τὴν ἴδῃ τόσον ἐξοικειωμένην μὲ τὴν νέαν τῆς ζωὴν, τόσον εὐχαριστημένην. Ναί, ἐφαίνετο ὅτι ἡ λύπη της δι' αὐτόν δὲν διήρκεσε πολὺ, οὔτε τὴν ἐθασάνισεν ὑπερμέτρως. Ἐνῶ τὴν ἔβλεπεν, ἐνθυμῆθη τὴν ἀξιοπρεπῆ χάριν τῆς γυναικός του, τὴν συμπεριφορὰν της εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐσκέφθη πόσον καλλιτέρον ἦτο δι' αὐτόν ὅτι δὲν ἐνυμφεῖθη τὴν Ἀνδρομάχην. Καὶ ὅμως, πόσον ἦτο ὠραία, πόσον γλυκεῖα τότε, ὅποτε ἡ καρδιά του ἦτο ἀκόμη τρυφερὰ καὶ ὁ βίος του ἀθῶος! Ἦρχετο εἰς τὴν μνήμην του ἡ μικρὰ αἰθούσα ἀντικυρὸ τοῦ κήπου τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, μὲ ὄλας καὶ τὰς μικροτέρας λεπτομερείας της, ἐντὸς δὲ τῆς αἰθούσης ἐπανεβλεπε ἓνα νέον καὶ μίαν νέαν, φοβισμένους καὶ τοὺς δύο καὶ ἀτόλμους, καθὼς ἦσαν ὅτε τὸ

πρῶτον ἔμειναν μόνοι οἱ δύο των ἐκεῖ. Ὡ, τί εἰδύλλιον! Ἄλλὰ πῶς παρῆλθε!

Ἡ Ἀνδρομάχη τὸν εἶδε πρῶτη. Δὲν ἔδειξε ποσῶς ὅτι ἐξαφνίζεται, ἀλλ' ὠχρίασε, ἐστήλωσε τὸ βλέμμα εἰς τὸ πρόσωπόν του, καὶ τὰ δάκτυλά της ἐσφιγγον σπασμωδικῶς τὸ κόκκινον parasol της. Τοῦ Ἀγγυροπούλου τὰ ἀεικίνητα βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς τὸν Ἐρενστάιν. Τὸν ἀνεγνώρισεν ἀμέσως. Ὁ Ροδόλφος ἔχαιρέτισε, ἀλλ' οὔτε ὁ Ἀγγυρόπουλος οὔτε ἡ σύζυγός του ἀνταπέδωκαν τὸν χαιρετισμόν. Ἡ Ἀνδρομάχη ἔβλεπεν ἐμπρὸς της, ὁ δὲ Ἀγγυρόπουλος ἐμειδία σαρκωτικῶς.

Ὁ Ροδόλφος ἐδάγκασε τὰ χεῖλη του καὶ ἐκύτταζε τὴν θάλασσαν. Ἡ προσβολὴ τὸν ἐπλήγωσε περισσότερον ἢ ὅσον ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ ὁ ἴδιος καθ' ἑαυτόν. Συνησθάνετο ὅτι τὴν ἤξιζε, ἀλλ' ἠγανάκτει ἐνδομύχως κατὰ τῆς Ἀνδρομάχης, διατὶ νὰ μὴ τὸν συγχωρήσῃ.

— Πηγαινόμεν νὰ εὐρωμεν τὴν Κυρίαν μου, εἶπεν ἡσύχως πρὸς τὸν ποιητήν.

— Δὲν ἐχόρτασες τὸ Φάληρον Eméraude; τὴν ἠρώτησεν εἰς ἀπόκρισιν τοῦ σιωπηλοῦ ἐρωτήματός της.

— Ἀπὸ τώρα! Μόλις ἤλθαμεν.

— Καὶ πόσον θὰ μείνωμεν;

— Ἐὰν ἐβαρῆθηκες, πηγαινόμεν.

Καὶ ἠγέρθη προθύμως. Ὁ Ροδόλφος τὴν νυχαρίστησε διὰ τοῦ βλέμματός της καὶ τῆς ἐσφιγγε τρυφερῶς τὴν χεῖρα ἐνῶ τὴν ἐβόηθει ν' ἀναβῆ εἰς τὸν σιδηρόδρομον. Μέχρις Ἀθηνῶν εἶχεν ἀσυνήθη ζωηρότητα, — ὠμίλει καὶ ἐγέλα διαρκῶς. Ἄλλ' ὅτε ἐφθασαν εἰς τὸν σταθμόν καὶ ἀνέβησαν εἰς ἀμαξάν διὰ τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ἐπῆλθε τότε ἡ ἀντίδρασις. Ἐκάθητο σκυθρωπός, σύννονος, καὶ λέξιν δὲν ἐπρόφερε. Ἄ! ἡ δεσποινὶς Ρεβιτάση δὲν ἐξησφάλισε ζωὴν εὐκολον, ἀλλ' ὅμως ἤξευρε τί ἔκαμνε, καὶ δυνάμεθα νὰ εἰμεθα ἡσυχοὶ περὶ αὐτῆς. Θὰ ἔχη τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν της, ὅσον δύστροπος καὶ δυσαικονόμητος καὶ ἂν εἶναι κατὰ καιροὺς ὁ σύζυγός της.

Ὅτε ἔκαμψαν τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Ἐρμού, ὁ Ροδόλφος εἶδεν ἀπροσδοκῆτως θέαμα, τὸ ὁποῖον ἔφερε πληγὴν φοβεράν εἰς τὴν ἦδη πληγωμένην καρδίαν του. Εἰς ἓνα ἐξώστην τοῦ ξενοδοχείου τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος, ἐκάθητο ἓν ζεῦγος. Τοῦ ἀνδρὸς τὰ νῶτα ἦσαν στηριγμένα εἰς τὰ κάγκελα τοῦ ἐξώστου. Ἐκάπνιζε, βλέπων πρὸς τὴν ἀντικύρην κατῆμένην γυναῖκα. Καὶ προτοῦ ἔτι στρέψῃ ὀλίγον τὴν κεφαλὴν, ὁ Ροδόλφος ἀνεγνώρισεν τὴν μορφήν τοῦ Λανέκ, ἀνεγνώρισεν τὴν μελαχρινὴν χεῖρά του, κρεμαμένην ἐξῶ ἀπὸ τὸ σίδηρον τοῦ ἐξώστου. Ἐσκυψε ὁ Ροδόλφος νὰ ἴδῃ διὰ μέσου τῶν καγκέλων, ἐνῶ ἡ ἀμαξά διήρχετο τὴν

πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Τὴν εἶδε τὴν Ἰναρίμην. Μὲ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη ὠμίλει πρὸς τὸν σύζυγόν της. Ἡγέρθη ἐκεῖνος καὶ ἐκάθισεν πλησίον της.

Ἡ ἀμαξά ἐστάθη ἐνώπιον τοῦ ξενοδοχείου τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ ὁ Ροδόλφος ἐβόηθησε τὴν σύζυγόν του νὰ καταβῆ. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ τὴν συνοδεύσῃ ἐντὸς τοῦ ξενοδοχείου, ἐβάδισε μὲ βίαν εἰς τὸ πεζοδρόμιον διὰ νὰ ἴδῃ καὶ πάλιν τὸν ἐξώστην τοῦ ἄλλου ξενοδοχείου. Ἡ Ἰναρίμη, ὀρθία τώρα, μὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Γουσταύου, ἔκλινε πρὸς αὐτόν τὴν κεφαλὴν. Ὁ Γουσταύος τὴν προσέβλεπε μειδίῶν. Εἰσῆλθεν ἡ Ἰναρίμη εἰς τὸ δωμάτιον. Ὁ σύζυγός της ἔμεινε μόνος, ἐξακολουθῶν νὰ καπνίζῃ.

— Πόσον εὐτυχεῖς φαίνονται, ἐστέναξεν ὁ Ροδόλφος καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὸ ξενοδοχεῖον. — Μόνος ἐγὼ εἶμαι ἄθλιος! Ἡ Φωτεινὴ ἀπέθανε, κα' ἐγὼ ζῶ. Πλέον κερδισμένη ἐκείνη! Εἶχε δικαίον μου τὸ ἔλεγε ὅτι ποτὲ δὲν θὰ εἶμαι εὐτυχῆς. Ἀνδρομάχη! Ἰναρίμη! καὶ σύ δυστυχῆς Φωτεινὴ! Διατὶ ἄρχε νὰ μὲ φεύγῃ ἡ εὐτυχία; φαίνεται ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν ζωὴν. Ἄλλοι τὴν εὐρίσκουν. Εἶμαι εἴκοσι πέντε ἔτων. Τί θὰ γείνω, Θεέ μου, μετὰ δέκα ἔτη, ἂν τώρα, εἰς τὸ ταξεῖδι τοῦ γάμου, εἶμαι τόσον δυστυχῆς!

Κατὰ τὸ ἀγγλικὸν ὑπὸ Δ. Β.

Ἀθηναϊκὴ ἤχώ

Ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἔτους ἡ Ἐστία ἐκφράζει πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ συνδρομητὰς αὐτῆς καὶ ἀναγνώστας τὰς εὐχαριστίας της καὶ ἀπευθύνει τὰς εὐχὰς της.

Διὰ τὴν ἐπιτέλειον τοῦ δυσκόλου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἔτων ἦδη ἔχει ἀναλάβει, μόνον εἰς τὴν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ κοινου ἐλπίζει. Ἰδοὺ δὲ ὅτι, πρὸς εὐτυχίαν της καὶ πρὸς καύχησίν της, τὸ κοινόν, τὸ πανελληνικὸν κοινόν, τὴν ἀγαπᾷ καὶ τὴν ὑποστηρίζει. Εἰς τοὺς σημερινούς καιροὺς, κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ τὸ χρέμα εἰς τὴν χώραν μας εἶνε σπάνιον καὶ ἡ πρὸς φιλολογικὰς ἀπολαύσεις βραξίς ὀλίγη, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ μικρόν. Ἡ Ἐστία κατῴρωσε νὰ ἐπιζητήσῃ ἐν τῇ ἀσφυκτικῇ ἀτμοσφαιρᾷ, ἐν ἣ ὄλα σχεδὸν τὰ ὀμοειδῆ αὐτῆ δημοσιεύματα εὐρον τὸν θάνατον, αἰσθάνεται δὲ εἴπερ ποτὲ ἀκμιαίς τὰς δυνάμεις της νὰ συνεχίσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον τὸν ἀγῶνα τοῦ καλοῦ, ἀναπτυσσομένη, βελτιουμένη, τελειοποιουμένη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἀπὸ τοῦ προσεγγυῶς ἔτους ἀρχάνει τὸ σχῆμά της, ἀνακαινίζει τὰ ὄλιγά της, πολυπλασιάζει τὰς εἰκόνας της, ἐκλέγει ἐπιμελέστερον τὴν ὕλην της. Τὰς δ' ἐπὶ πλέον δαπάνας τὰς ἐκ τῆς βελτιώσεως ταύτης, ὡς καὶ τὰς ἐκ τῆς προσθέτου φορολογίας τοῦ χάρτου της καὶ τῶν εἰκόνων της, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ὑποβλήθῃ, ἡ Ἐστία δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ φορτώσῃ εἰς τὴν ράχιν τῶν συνδρομητῶν της. Αὐξάνει

τὸ σχῆμά της, χωρίς ναυζήση τὴν συνδρομήν της. Ἀντὶ τούτου θὰ εἶνε πολὺ ἱκανοποιημένη καὶ ἡγχαριστημένη, ἂν τὴν παραχώρησιν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν ἐκτιμῆσιν κατ' ἄξιον οἱ φίλοι της.

*

Ἐν τῇ πορείᾳ της τὴν Ἐστίαν διευθύνει μίᾳ ιδέᾳ. Ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης καὶ μόνης πᾶσαν θυσίαν τὴν ὑφίσταται εὐχαρίστως. Ἐχει τὴν ἀξίωσιν ὅτι εἶνε τὸ ὄργανον, τὸ μοναδικὸν ὄργανον, τῆς πνευματικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀναγεννήσεως ἣ ὅποια κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισε συντελουμένη ἐν Ἐλλάδι. Τούς μετὰ τοῦ παρελθόντος δεσμούς της, ὅσους ἠμπόδιζαν αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ, τοὺς διέρρηξεν ὅλους, ἄνευ προλήψεως, ἄνευ δειλίας. Μόνον πρὸς τὸ μέλλον ἐνατενίζει καὶ πρὸς τὸ μέλλον βαίνει θαρραλέα. Συνήγαγε περὶ αὐτὴν τοὺς νέους, τοὺς ἀνθρώπους τοῦ μέλλοντος, καὶ μετ' αὐτῶν συνεργάζεται καὶ συναγωνίζεται. Σήμερον πιθανὸν νὰ μὴ εἶνε δυνατόν νὰ ἐκτιμηθῇ τὸ ἔργον της καὶ ἡ πρόθεσίς της, οὔτε τῆς ιδέας της ἣ χρησιμότης νὰ καταδειχθῇ. Ἀλλ' ἐλπίζει καὶ αὐτὴ εἰς τὸ μέλλον, ὅσον οὐδεὶς ποτε ἤλπισεν ἰσχυρότερον. Ὅταν ἡ σήμερον παρατηρουμένη ζύμωσις κοπάσῃ καὶ παραχθῶσιν οἱ ἀγλαοὶ της καρποί, — ἡμέρα, ἣ ὅποια δὲν θὰ βραδύνη νάναυτελλῇ ἂν τὸ ἔθνος μας τὸ μικρὸν εἶνε προωρισμένον διὰ ζωὴν, — ὅταν τὰ πάθη κατασγασθῶσι καὶ αἱ ἐριδες παύσων καὶ θριαμβεύσῃ ἡ Ἀλήθεια, εἶνε βεβαία ἡ Ἐστία ὅτι τὸ ἔργον της τὸ πράγματι ἐθνικὸν δὲν θὰ παροραθῇ. Εἶνε βεβαία ὅτι αἱ καρδίαι καὶ τὰ πνεύματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ ἀσυγκρίτως εὐρύτερα τῆς σημερινῆς, αὐτὴν θὰ θεωρήσων ἕνα τῶν ἰσχυροτέρων παραγόντων τῆς συντελεσθείσης προόδου καὶ χειραφεσίας, ἀληθῆ κινητῶν τῶν ἐλπίδων τοῦ πνευματικοῦ μέλλοντος, εἰς τὸ ὅποσον ἀπέδρασε καὶ ἀποβλέπει.

Ὅσοι ἀπὸ τοῦδε ἐννοῶσι τὸ ἔργον τῆς Ἐστίας καὶ τὸν προορισμὸν, ὅσοι ἐκτιμῶσι τὴν θέσιν της εἰς τὴν φιλολογίαν, ὅσοι κατανοῶσι τὸ δύσκολον τῶν πρώτων βημάτων εἰς τὴν μέγα ἐπιχείρημα καὶ ἐπεξηγήσιν τὰς ἐλλείψεις της, αὐτοὶ εἶνε οἱ φίλοι της καὶ οἱ ὑποστηρικταί της. Εὐτυχῶς εἶνε τὸσῶ πολλοί, ὥστε τῇ ἐξασφαλίζουσιν ὅτι περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐπιθυμεῖ, τὴν ζωὴν. Τοῦτο δὲ τὴν κάμνει νὰ διαφορῇ διὰ τοὺς ἀδικέρους ἣ — καὶ ποῖος δὲν ἔχει εἰς τὸν κόσμον; — διὰ τοὺς ἐχθροὺς της.

*

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως πάσης φιλολογικῆς ιδέας, τὴν ὅποιαν ἐκπροσωπεῖ, ἡ Ἐστία ἔχει καὶ ἄλλην σήμερον, ἐπίσης μεγάλην ἀποστολήν. Εἶνε τὸ μόνον τοῦ εἴδους της περιοδικόν, τὸ ἐκδιδόμενον εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ φίλη Ἐθεομάς, μετὰ τῆς ὁποίας συνεμερίζετο μέχρι τοῦδε τὴν τιμὴν τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τῆς φιλολογικῆς κινήσεως, διεκόπη πρὸ πολλῶν μηνῶν, εἶνε δὲ ζήτημα ἂν θὰ ἐπαναληφθῇ, ὡς εὐχόμεθα ἐγκαρδίως. Ἐπίσης τὸ Ἀττικὸν Μοῦσεῖον, ἐπίσης ἡ Κλειὸ τῆς Λειψίας. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Πανασσέου, περιοδικοῦ βαρυτέρου ὀπωσθήποτε, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἄξιον λόγου δημοσιεῖον φιλολογικὴν ὕλην καὶ ἀντιπροσωπεύον τὴν πνευματικὴν κίνησιν. Ἡ Ἐστία

πρὸς τὸ παρὸν μένει μόνη. Τοῦτο δὲν τῇ εἶνε διόλου εὐχάριστον. Εἶνε κοπιῶδες καὶ ἀναρτὸν νὰ μὴ ἔχῃ εἰς τὸ ἔργον σου ἕνα συνεργάτην. Ἀλλ' ἂφ' οὗ τοιοῦτόν τι τῇ ἐπεφύλασεν ἡ τύχη, θὰ προσπαθῆσῃ νὰ μὴ φανῇ κατωτέρα τῆς περιστάσεως. Ἀναγνωρίζει ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας τῇ ἐπιβάλλει τὸ ἀκούσιον τοῦτο μονοπώλιον καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ προσπαθῆσῃ νὰ τὰς ἐκπληρώσῃ. Εἰς τοῦτο τοῦλάχιστον τὴν στηρίζει ὁ εὐρὺς κύκλος τῶν συνεργατῶν της, ὁ ὁσημέρῃ καθιστάμενος εὐρύτερος, διὰ τῆς προσλήψεως παντὸς ὅ,τι εὐελπι μεταξὺ τῶν νέων, παντὸς ὅ,τι ἔξοχον μεταξὺ τῶν παλαιῶν.

Ὁ δὲ Ἀντίλαλος, ὁ τὸσῶ στενωῶς συνδεδεμένος μετὰ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἐστίας, ὁ ὁποῖος καὶ φέτος θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀναλλάσσω μετ' αὐτῶν τὰς σκέψεις του, θεωρεῖ κατάλληλον σήμερον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν προσοχήν, μετὰ τῆς ὁποίας ἤκουσαν μέχρι τοῦδε τὴν Ἠχώ του, ἐλπίζων μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὅποσον γραπτῶς ἢ προφορικῶς πολλαῖς ἐκ μέρους των ἐξεδηλώθη, νὰ παρακολουθήσων αὐτὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον.

ΑΝΤΙΜΑΛΟΣ

ἈΛΘΟΥΣ ΦΙΛΗ

Διήγημα

Ἡ οἰκία τοῦ Χαριτωμένου εἶνε ἀνάστατος. Ἀγχοφόροι ἐπὶ τῶν πελωρίων ὄμων των, μεταφέρουσι διάφορα ἐπιπλα ἀπὸ οἰκίας γειτονικῆς.

Ἡ κ. Χαριτωμένου καὶ αἱ ἀδελφαὶ της μετὰ τῶν δύο ὑπηρετριῶν τοποθετοῦσι τὰ ἐπιπλα. Ἐξ ἑνὸς δωματίου ἀκούεται ἤχος κλειδοκυμβάλου. Ἡ Δεσποινὶς Ἐλευθερία μελετᾷ.

Ἀῖφνης ἀκούεται θόρυθος ἐκκωρωτικός.

— Σουλτανίτσα, τί συμβαίνει; ἀνέκραξεν ἡ κ. Χαριτωμένου πολὺ τεταραχμένη.

— Ἀχ... ἀδελφίτσα μου.

— Τί ἔτρεξε καλέ;

— Ὁ καθρέπτης τῆς μαντάμας γένηκε θρύμματα.

Ἡ κ. Χαριτωμένου ἔτιλλε τὰς ὀλίγας τρίχας τῆς κεφαλῆς της.

— Ἀχ! τί ζημία ἦταν αὐτή!

— Καλέ ἀδελφίτσα μου, μὴ χολοσκάνης! τὸ κακὸ ἐκεῖ ἄς πάγῃ.

Ἡ κ. Χαριτωμένου πολὺ σκυθρωπὴ ἐξήκολούθει νὰ ἐπιστατῇ εἰς ὅλα καὶ μόνον ὅταν ἡ πρώτη ἐργάτις τῆς κ. Εὐλαλίας, τῆς περιωνύμου βαπτρίας, ἔφερε τὰς ἐνδυμασίας, ἐμειδίασε διότι ἦσαν πράγματι ὠραία.

Ἡ Νίκη ἦλθε πρὸς τὸ ἐσπέρας καὶ ὡς ἀνεγνωρισμένο λεπτὸ γούστο ἔδωκε τὴν γνώμην της δι' ὅλα.

1 Τέλος. Ἴδε σελ. 392.

Εἰς τὴν φοβερὰν σύγχυσιν ἐκείνης τῆς ἐσπέρας ἡ κ. Χαριτωμένου ἐλησμόνησε κατὰ τὸ συνετόν σύστημά της νὰ δώσῃ τὰς ἀναγκαῖας συμβουλὰς εἰς τὸν σεβαστὸν σύζυγόν της, ὁ ὁποῖος νομίζων ὅτι θὰ ἦτο εὐπρεπέστερος, παρουσιάσθη μετὰ τὸ φράκ καὶ μετὰ λευκὰ χειρόκτια.

Ἡ Σουλτανίτσα νομίσασα ὅτι εἶνε ὁ κύριος Ἰωνίδης, ἔσπευσε πλησίον τῆς ἀδελφῆς της, ἣ ὅποια ἔθετεν ἐπὶ τοῦ ἤδη ἀρκετὰ ἐπεστρωμένου προσώπου της, νέον στρώμα ὀρυζοκόνεως.

— Καλέ, τρέξε νὰ ὑποδεχθῆς τὸ γαμπρό σου, ποῦ ἦλθε μετὰ τὸ φράκ.

— Τόση τιμὴ! νὰ μὴν τύχῃ καὶ σκοπεύῃ νὰ κάμῃ τὴν πρότασί του ἀπόψε!

— Ξέρω κ' ἐγὼ τρέξε. Ἐγὼ τώρα τὸν εἶδα τὴ σκάλα ποῦ ἀνέβαινε.

Ἡ κ. Χαριτωμένου ἐκόσμησε τὰ χεῖλη της μετὰ φιλοφρονητικὸν μειδίαμα, τὸ ὅποσον ἐπεθεώρησε πρῶτον ἐπὶ τοῦ κατόπτρου καὶ ἔσπευσε νὰ ὑποδεχθῇ τὸν γαμπρόν της, ὅτε εὐρέθη ἀπέναντι τοῦ κ. Χαριτωμένου ἀσθμαίνοντος ἐντὸς τοῦ φράκ, τὸ ὅποσον ἦτο πολὺ γελοῖον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ χονδρῶ αὐτοῦ ἀνθρώπου.

— Ὁ Θανάσης!!!

— Τόπο... νὰ περάσω.

— Καλέ τρελλῆθρες, καλὰ ποῦ σὲ εἶδα....

Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος διεμαρτυρήθη.

— Καλέ, θέλεις νὰ μᾶς γελοῦνε ὅλοι;

Ὁ κ. Χαριτωμένος ἐπέστη καὶ κατῆλθε ψιθυρίζων.

— Αὐτὰ μοῦ τὰ λέγει γιατί ἡ ιδέα ἦταν δική μου. Εἶμαι βέβαιος πῶς ἂν φοροῦσα τὴ βεδιγκότα μου, θὰ μ' ἔστειλε νὰ βάλω τὴ βελάδα μου. Γυναίκες.... τυραννία καὶ βάσανα.

Ἡ ὑποδοχὴ ἔγεινε καθ' ὅλους τοὺς τύπους. Ἡ Ἐλευθερία ἦτο ὠραισιτάτη. Τὰ jais τῆς ἐσθῆτος τῆς κ. Χαριτωμένου ἀπήστραπτον.

Ἐπὶ τέλους ἡ Ἐλευθερία ἐπαιξε τὸ κομμᾶτι της.

Ὁ κ. Ἰωνίδης τὴν συνεχάρη θλίψας τὴν χεῖρά της ἀγγλικώτατα καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν κυρίαν Χαριτωμένου τὴν ἀδειαν νὰ τὴν ζωγραφίσῃ.

— Εἶνε τὸσον ὠραῖο πλασματάκι! Εἶνε ἡ ὠραιότερα Ἀγγλὶς μετὰ χάριν καθαρῶς ἑλληνικὴν.

Ὁ κ. Χαριτωμένος ἀκούσας αὐτὰς τὰς λέξεις, ἐλησμόνησε τὴν λύπην, τὴν ὅποιαν ἠσθάνετο ποῦ δὲν ἐφόρεσε τὸ φράκ του.

Ἠῆραν τὸ τσάι. Ἡ Νίκη τραγούδησε... ἐπέρασε μίαν ἐσπέραν πολὺ εὐχάριστον.

Ἦτο ἡ δευτέρα ὦρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ κ. Χαριτωμένος μακαρίως ἔλασματο πρὸ μιᾶς ὥρας, πρὸς μεγάλην ἀπελπίσιν τῆς συζύγου του. Μετ' ὀλίγον ἡ φιλικὴ συνάθροις θὰ διελύετο, ὅτε ἡ κ. Ἀλήθη εἶπε πρὸς τὸν κ. Ἰωνίδην.

— Βλέπετε τί καλαὶς βραδυαὶς περνοῦν καὶ οἱ Πολῖται χωρὶς ἐθιμοτυπίας καὶ κοπλιμέντα πολ-

λά; Ἐλᾶτε νὰ ζήσετε ἐδῶ. Ἐκατομμύρια ἔχετε. Τώρα εἶνε καιρὸς νὰ σκεφθῆτε ποῦ μπορείτε νὰ ζήσετε τερπνότερα.

— Εἶδες τὴν ἀδιάντροπη! εἶπεν ἡ Σουλτανίτσα εἰς τὸ οὖς τῆς ἀδελφῆς της.

— Ἡ Κωνσταντινούπολις μοῦ ἤρесе! ἡ σύζυγός μου τὴν ἀγαπᾷ ὡς τόπον τῆς γεννήσεώς της πολὺ, δὲν ζεύρω ὁμῶς ἂν θὰ θελήσῃ νὰ διαμείνῃ διαρκῶς ἐδῶ. Εἶνε συνειθισμένη στὰ ταξείδια.

— Μοῦ γράφει ἡ Ἀδελίνα πάντοτε, ὅτι τὸ γλυκύτερον ὄνειρόν της εἶνε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ζήσῃ εἰς τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα της. Κύριε Ἰωνίδη, ἀποφασίσατε.

Οἱ προσκεκλημένοι πρὸ πολλοῦ ἀνεχώρησαν ἡ κ. Χαριτωμένου πολὺ ὠγρὰ πίνει λεμονάδα. Ὁ κ. Χαριτωμένος παρὰ τὸ φοβερὸν ψῆχος περιπατεῖ μόνον μετὰ τὸ ὑποκάμισον κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τοῦ δωματίου.

— Ἄμα ἔσπασε ὁ καθρέπτης κατάλαβε πῶς κακὸ σημεῖο ἦταν.

— Ἐσπασε ὁ καθρέπτης!

— Ἀχ, Θανάση, ὁ δανεικὸς ὁ καθρέπτης ἔσπασε καὶ καλὸ φυλάγαμε!

— Ὁ καθρέπτης ἔσπασε... συμφορὰ μου! σβύστηκα.

*

Ἡ Μάρθα κάθηται ἐπὶ τοῦ χαμηλοῦ διβαίου, τοῦ ὁποῖου τὴν γωνίαν κατέχει ἡ γηραιὰ τυρλῆ, πλέκουσα περικνημίδα τῇ βοθητῇ μόνῃ τῆς ἀρῆς.

Ἡ Μάρθα, πάντοτε μελανομιμουσᾷ, πλέκει μαλλίνην φλανέλλα καὶ διηγείται εἰς τὴν γραίαν τὰ κατὰ Παῦλον καὶ Βιργίνιαν. Τὸ δωματίον εἶνε μικρὸν καὶ πτωχόν, ἀλλὰ θερμόν καὶ πολὺ καθαρόν.

Ἀῖφνης ἠκούσθησαν τρεῖς κύποι ἐπὶ τῆς θύρας.

— Εἰσέλθετε, εἶπεν ἡ Μάρθα ἐγειρομένη.

Ἦτο ἡ κ. Χαριτωμένου. Τὸ ἐκ καουτσούκ ἐπανωφόριόν της ἐσχημάτιζε βυάκια ὕδατος καὶ ἡ ἰδίᾳ ἦτο πολὺ ἐξηνητημένη.

— Ἡ θεῖα! ἀνέκραξεν ἡ Μάρθα συσπῶσα τὰς ὀφρῦς.

Ἡ τυρλῆ προσεπάθησε νὰ ἐγερεθῇ, ἀλλ' ἡ κ. Χαριτωμένου τὴν ἐβίασε νὰ καθίσῃ.

— Εἰσθε ἀδιάθετος, θεῖα μου;

— Δὲν εἶμαι πολὺ! εἶπεν ἡ κ. Χαριτωμένου καὶ ἀνελύθη εἰς δάκρυα.

— Κλαίετε;

— Πρέπει νὰ σοῦ ὁμιλήσω ἰδιαιτέρως.

Ἡ Μάρθα τὴν εἰσῆγαγεν εἰς τὸν κοιτῶνά της.

Ἡ κ. Χαριτωμένου ἐρρίθη ἐπὶ μιᾶς ἔδρας.

Ἡ Μάρθα περιέμενεν ὀρθή.

— Μοῦ δίδεις σὲ παρακαλῶ τὸ γράμμα τοῦ Ἀγησιλάου;

— Τοῦ Ἀγησιλάου ;
— Ναί, τοῦ γαμβροῦ μου.
— Τοῦ γαμβροῦ σας ;
— Μάρθα, ξένη δὲν εἶσαι, θὰ τὰ μάθης ὅλα.
Ἡ Μάρθα ἐκάθισε.

— Ἦτο μία τύχη ἐκτακτη γιὰ τὸ παιδί μου.
Ἐκατομμύρια ἀπὸ ἀληθινὸ χρυσάφι καὶ νέος πολὺ *comme il faut*. Ποιὸς τυφλὸς δὲν θέλει τὸ φῶς του; Ἀπεφασίσαμεν ἐγὼ καὶ ὁ Θανάσης νὰ κάμουμε τὸ σταυρὸ μας καὶ νὰ τὸν κάμουμε παιδί μας. Γιὰ τὸν Ἀγησίλαο, ἓνα τέτοιο νέο, δὲν ἦτανε καμμιά ἐκτακτη τύχη ἢ Ἐλευθερία... Ὁ Ἀγησίλαος μποροῦσε νὰῦρη χρήματα, ἐνῶ αὐτὸς δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα. Στὸ Θεό μου καὶ στὴν υγεία τοῦ Θανάση σὲ ὀρκίζομαι πῶς μόνο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Ἀγησιλάου σκεφθήκαμε. Ὁ γαμπρὸς ἔκαμε τὴν πρότασί του... ὅλα πειὰ ἔτοιμα, ὅταν ἔξαφνα μαθαίνουμε πῶς εἶνε χαρτοπαίκτης. Τὰ ἑκατομμύρια γίνονται στάχτη καὶ σοῦ μένει ὁ χαρτοπαίκτης.

Ἐδῶ ἡ κυρία Χαριτωμένου, ἀνελύθη εἰς λυγμούς.

Ἡ Μάρθα ἐστέναζε.

— Μάρθα, παιδί μου, τώρα ξέρεις τί περιμένω ἀπὸ σένα.

Ἡ Μάρθα ἠγέρθη πολὺ ὠχρὰ καὶ εἶπε συγκινημένη.

— Ἀχ, γιατί νὰ μὴ ἔλθετε χθές; Τώρα πλέον εἶνε ἀργά.

— Ὁχι, Μάρθα, ποτὲ δὲν εἶνε ἀργά ἂν σὺ θελήσης, μὰ μοῦ βαστάς κακία διὰ τὰ λόγια ποῦ σοῦ εἶπα.

— Ἐγὼ; εἶπεν ἡ Μάρθα μὲ ἀξιοπρέπειαν.

— Ἀχ, Μάρθα, συγχώρησε μιὰ μάνα δυστυχισμένη ἢ ὁποῖα δὲν ξέρει τί λέγει, εἶμαι ἀπηλπισμένη.

— Χθές, θεία μου, ἔγραψα τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τοῦ ἐπέστρεψα τὸ γράμμα του. Τοῦ ἔγραψα νὰ μὴ ἐλπίζῃ πλέον, διότι δὲν ἦτο τυχερὸν νὰ γείνη.

— Νὰ τοῦ ξαναγράψῃς; κερὶ δὲν ἦτανε μ' ἓνα φύσημα νὰ σβύσῃ ἢ ἀγάπη του... γράψε του καὶ θὰ ἐπιτύχῃς. Βλέπεις πόσον ταπεινοῦμαι, μὰ ἢ μάνα τὰ πάντα ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ, ὅταν πρόκηται γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ της.

— Ὅτ' ἔγραψα καὶ εἶθε νὰ ἐπιτύχω' εἶπεν ἀμφιβάλλουσα.

Ἡ κ. Χαριτωμένου τὴν ἐνηγκαλίσθη, τὴν ἠσπάσθη, τὴν ἀπεκαίλεσεν ἄγγελον, καὶ ἀνεχώρησεν.

Καθ' ὅδον ἐσκέπτετο τὰ περιστατικὰ τῶν τελευταίων ἡμερῶν καὶ ἔλεγε καθ' ἑαυτήν.

— Ἡ γνωριμιὰ τοῦ Ἰωνίδη δὲν ἦτανε καὶ πολὺ ἀτυχῆς γιὰ μᾶς. Πρῶτον κέρδισα ἐγὼ μιὰ τουκλέτα καὶ διὸ τὸ Ἐλευθεράκι μου. Δεύτερον ἔδωκα ἐκείνην τὴν ἐσπερίδα, ποῦ ἡ ζηλιάρα ἢ Ἀλήθεια

δάγκανε τὰ χεῖλια της... Αὐταῖς ἢ φανταγμένες ἀριστοκράτισσας τοῦ Πέρα ποτὲ δὲν φανταζόντανε πῶς θὰ ἔδιδε τέτοια ἐσπερίδα. Σ' ὀλονῶν τὰ μάτια ἔμπηκα. Ὁ ἑκατομμυριοῦχος Ἰωνίδης στὸ σαλόνι τοῦ κυρ Θανάση... Καλὰ ἔκαμα πῶθ' ἔλα τὸ Ἐλευθεράκι μου στὸ μεγάλο σχολεῖο. Ἐκεῖ γνωρίσθηκε μὲ τὴ Νίκη ποῦ μᾶς ἀνοιξε τῆς πόρτας τῶν μεγάλων σαλονίων. Ἄ... ἡ Νίκη εἶνε ἀληθῆς φίλη... δὲν θέλω λόγια—ἀληθῆς φίλη. Τώρα ἄς περάσω καὶ ἀπὸ τὸ Νεολόγο νὰ διηγηθῶ στὸ Μάνθο τὴν ἐσπερίδα, ἴσως καὶ γράψῃ δυὸ τρεῖς σειραῖς καὶ σκάσουνε ἀπ' τὸ κακὸ τους οἱ ἔχθροί. Καὶ βέβαια μᾶς γλωσσοτρῶνε. Τοῦ καθρέφτη τὸ σπᾶσιμο μᾶτι ἦτανε καὶ ὁ Ἰωνίδης ποῦ βρέθηκε παντρεμένος, εἶνε γλωσσοφαγιά.

*

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ κ. Χαριτωμένου ἐλάμβανεν ἐπιστολὴν τῆς Μάρθας καὶ ἐσώκλειστον ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγησιλάου.

Ἡ κ. Χαριτωμένου ἀναγνώσασα τὰς ἐπιστολάς ἀρῆκε βαθὺν στεναγμὸν καὶ διὰ πρώτην φοράν ἐπὶ ζωῆς της ἐλειποθύμησε λειποθυμίαν ἀληθῆ.

Ἴδου τὸ περιεχόμενον.

« Μάρθα,

» Διὰ τί νὰ λαμβάνῃς τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς φιλίας μας διὰ νὰ μοῦ ὀμιλήσης διὰ τοιαύτας ῥυπαράς ὑποθέσεις;

» Ἡμῖν τρελλός' ἢ προτελευταία ἐπιστολή σου, ἢ ἐγκλείουσα καὶ τὴν ἰδικὴν μου, τὴν ὁποῖαν ἔγραψα πρὸς τὴν δεσποινίδα Χαριτωμένου, ἦτο ψυχρολογία πολὺ κατὰλληλος διὰ τὴν ἐγκεφαλικὴν πάθησί μου.

» Μ' ἀπέρριπτον, μὲ περιεφρόνουν, ἴσως νὰ ἐγέλων ἀναμνηστικῶς τὴν θλίψιν, τὴν ὁποῖαν θὰ μοῦ ἐπροξένουν ἢ ἴσως νὰ εἶνε ἀνίκανοι νὰ ἐννοήσουν ὅτι ὁ ἄλλος εἰς περιστάσεις τοιαύτας ὑποφέρει. Διὰ τί νὰ σοῦ τὸ κρύψω; ἔκλαυσα σὰν μωρὸ παιδί. Ἡ καὶ μὲν ἢ μαμά μ' ἀρῆκε νὰ κλαύσω, οὔτε μὲ ἠρώτησε τὸ αἴτιον τῆς θλίψεώς μου. Πρὸς τὸ ἐσπέρας πῆρα τὸ καπέλο μου καὶ ἔφυγα καὶ ἐγὼ δὲν ἤξευρα ποῦ πηγαίνω; τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἐσπευδὸν νὰ βροθῶ εἰς τὰ σίδηρα τοῦ σιδηροδρόμου καὶ νὰ εὖρω τὸν θάνατον.

» Αἰσῆς μία φωνὴ δειλὴ καὶ παραπονεμένη ἠκούσθη πλησίον μου.

» Ἡθέλησα νὰ ἀπομακρυνθῶ καὶ μία χεὶρ ἰσχυρὰ μὲ συνεκράτησε.

» Ἐστράφηκα καὶ εἶδον νεαρὰν γυναῖκα μὲ περιβολὴν ἄτακτον, μὲ βλέμα ἀργιωπὸν.

— Γιατρέ, τὸ παιδί μου...

Ἦτο μία δυστυχῆς γυνὴ τῆς ὁποίας τὸ μὴ ἀκριβὸ παιδί ἠσθένει βαρέως.

Τῆς εἶχα ὑποσχέσθαι, ὅτι πρὸς τὸ ἐσπέρας θὰ

πήγαίνα... ὅλα τὰ ἐλησμόνησα... ὅλα μὲ τὴν κατηραμένην ἐκείνην ἐπιστολήν.

» Ἡ δειλὴ καὶ ἀπηλπισμένη ἐκείνη φωνὴ μ' ἐπανέφερον εἰς τὰς αἰσθήσεις μου. Ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς φιλανθρωπίας ἔλαμψεν εἰς τὸν σκοτισμένον ἐγκεφαλὸν μου.

» Μῶλον τὸν ἀνεπαρκῆ φωτισμὸν καὶ τὰ ἐλλείποντα βοηθητικὰ μέσα, ἐξέτελεσα μίαν τραχειοτομίαν σπουδαίαν; τὸ παιδάκι ἐσώθη καὶ ἀκόμη ἐδῶ ἐπὶ τῆς χειρὸς μου αἰσθάνομαι τὸ θερμὸν φίλημα τῆς εὐγνωμοσύνης μητρός. Ὅταν ἐπέστρεψα ἢ μητέρα μου ἠγρύπνει εἰς τὸ ἐστιατόριον. Ἦτο τρίτη ὥρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον.

— Ἥλθες; εὐχαριστῶ Θεέ μου, ἐψιθύρισεν. Ἡξευρα τὸν υἱὸν μου, ὅτι δὲν θὰ ἄφινε τὴν μητέρα σου μόνην σ' αὐτὸν τὸν κόσμον.

» Φαντάσου Μάρθα, ὅλα τὰ ἐμάντευσε, πόσον διορατικὸς εἶνε ὁ ὄρθαλος τῆς μητρός. Ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀνοιχτάς ἀγκάλας της καὶ ἔχυσα δάκρυα πικρὰ αἰσχύνῃς, διότι τὴν ἀξιόλογον μητέρα μου δὲν τὴν ἐσκέφθη διόλου κατὰ τὴν φροσῆν κρίσιν τῆς ἐγωιστικῆς ἀπελπισίας μου.

» Τώρα σὺ, ἡ εὐγενὴς Μάρθα, μοῦ ζητεῖς ἐν ὀνόματι τῆς φιλίας μας νὰ ἐπανεέλθω εἰς τοὺς Χαριτωμένους.

» Ζήτησέ μου κατ' ἄλλο καὶ ὅσον βαρὺ καὶ ἂν εἶνε σοῦ ὑπόσχομαι νὰ μὴ διστάσω... Χάριν ὅμως διὰ τοὺς Χαριτωμένους... Ποτέ...

» Καὶ ἔπειτα ποιὸς ξέρει, ἂν πρὸς στιγμὴν παρεφρόνουν καὶ συγκατένευα, ἢ ἐμφάνισις νέου ἑκατομμυριοῦχοι ὄχι χαρτοπαίκτης αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν θὰ μ' ἐκρημνίσει καὶ πάλιν εἰς τοῦ Ἄδου τὰ τάρταρα;

» Εἰς τὴν Δεσποινίδα Ἐλευθερίαν εὐχομαι τάχιστα νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν Ἐλευθερίαν της μὲ ἓνα καλὸν σύζυγον, ὅπως τὸν ὄνειροπολεῖ ἢ μαμά της καὶ αἱ θεαὶ της.

» Νὰ μοῦ φιλήσης τῆς νουνῆς τὰ χεράκια.

Σὲ γλυκοφιλῶ

Ὁ φίλος σας
Ἀγησίλαος».

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιστολὴ ἢ ὁποῖα ἐπέφερε τὴν λειποθυμίαν τῆς κ. Χαριτωμένου.

*

Εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Νίκης.

Μεγάλῃ αἰθουσα ὑποβασταζομένη ὑπὸ κιόνων. Ἡ Νίκη κυμβαλίζει.

Ἡ γηραιὰ θεία της εἶνε ἐξηπλωμένη ἐπὶ κινουμένης ἔδρας καὶ κινεῖται ἡσύχως.

Ὀλίγα φίλα τῆς Νίκης περιτριφυρίζουν τὸ κλειδοκύμβαλον.

Ἡ μία κρατεῖ μουσικὸν τετράδιον καὶ ἀροῦ τὸ παρητήρησε πολὺ ἐστράφη πρὸς τὴν Νίκην.

— Ἐμπρός! εἶπεν ἡ Νίκη μειδιδῶσα.

Ἡ κόρη ἐψάλλε μελωδικῶς καὶ ἡ Νίκη τὴν

συνώδευεν ὑποδεικνύουσα τὰ λάθη της...

Ἐπὶ τῆς ἐκείνην ἐπιστολήν.

Ἄμα τὸ ἄσμα ἐπερατώθη, ἡ Νίκη ἤνοιξε τὴν ἐπιστολήν καὶ ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως.

Ἀγαπητὴ Νίκη,

Εἶμαι λιγάκι ἀδιάθετη καὶ δὲν θὰ ἔλθω διὰ τὰς δοκιμὰς εἰς τὴν οἰκίαν σου, οὔτε θὰ εἴμπορῶ νὰ παρευρεθῶ καὶ νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν μουσικὴν ἐσπερίδα τοῦ ἀγαπητοῦ μας συλλόγου Ἐρμου.

Ἀσπάζομαι ὅλας τὰς ἀγαπητὰς φίλας καὶ ἰδίως ἐσένα. Σὰς εὐχομαι καλὴν ἐπιτυχίαν. Οἱ οἰκτεῖοι σὲ ἀσπάζονται.

ἡ σὴ

Ἐλευθερία Χαριτωμένου.

— Εἶνε ἀδιάθετη! εἶπεν ἐκείνη ἢ ὁποῖα ἐκράτει τὸ τετράδιον.

— Ἀδιάθετη! χὰ... χὰ... χὰ... ὅλαι ὄμου ἀνέκραζαν.

Ὅλαι αἱ ἐκεῖ συνηγμένοι νεάνιδες ἦσαν μέλη τοῦ μουσικοῦ συλλόγου Ἐρμου, καὶ ἐγυμνάζοντο διὰ τὴν μουσικὴν ἐσπερίδα.

— Μὰ δὲν μᾶς λέγεις, Νίκη, πῶς συνέβη αὐτὴ ἢ φοβερὰ παρανόησις;

— Κωμικὰ πράγματα, ἀγαπηταί μου.

— Ἀχ, λέγε, λέγε...

— Οἱ Ἰωνίδαί εἶνε δύο ἐξάδελφοι καὶ οἱ δύο Κωνσταντίνοι. Ὁ εἰς εἶνε ἄγαμος καὶ ὁ ἄλλος ἔγγαμος. Ἡ κ. Ἀλήθεια ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὴν σύζυγον τοῦ παρεπιδημοῦντος ἐνταῦθα κυρίου Ἰωνίδου, ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτε.

— Τί ἀστεῖο!

— Τί παιγνιδάκι!

— Καλὰ νὰ πάθῃ ἡ Χαριτωμένου...

— Ἐγὼ διεσκέδασα πολὺ, ἐξηκολούθησεν ἡ Νίκη. Ἡ Ἐλευθερία καθὼς ξεύρετε εἶνε ἓνα ὠραϊότατο πλασματάκι, μὰ ὅλως διόλου βλάξ.

— Ἀλήθεια βλάξ.

— Λοιπὸν ἐγὼ τῆς ἔλεγα ὅτι μοῦ κατέβαινε καὶ ἐκείνη γιὰ νὰ φανοῦνε personnages στὸν Ἰωνίδη τὰ ἔβαναν εἰς πρᾶξι; καὶ ἐγὼ πέθαινα στὰ γέλοια.

— Τώρα μὲ τὰ σωστά τους ποῦ ὁ Ἰωνίδης, καὶ Ἐλευθερος ἂν ἦτανε, θὰ ἐπαίρνε τῆς Χαριτωμένου τὴν κόρη;

— Τέλος πάντων αὐτὰ ὅλα ἔγειναν γιὰ νὰ διασκεδάσω ἐγὼ, ἢ ὁποῖα εἶχα ἀρχίσει νὰ μελαγχολῶ χωρὶς αἰτία.

— Τί περηφάνια σοῦ εἶχε ἡ Χαριτωμένου ὅταν πήγαίνας μὰζὺ τους στὸν κήπο.

— Μ' ἐξέφραζε τὴν εὐγνωμοσύνη της καὶ μ' ὠνόμαζε ἀληθῆ φίλην.

— Χὰ χὰ χὰ χὰ.

— Τώρα, Μαρίνα, τραγοῦδῃσέ το ἄλλη μιὰ φορὰ αὐτὸ τὸ κομμάτι, γιατί ἔκαμες λάθη προηγουμένως.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΠΝΥΚΑ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ¹

Τὰ τοπογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ αὐτῶν ἐξαγομένα.

Νεώτερα εὐρήματα δὲν ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν κατὰ τὴν ἐβδομάδα ταύτην· ἀλλ' ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου, καθ' ὃν τελευτᾷ τὸ ἐπὶ τῆς νῦν ἀμαξιτῆς ἐκ πηλίνων σωλῆνων ὑδραγωγείον, ἐξακολουθεῖ, ἰσως δὲ ἡ τύχη ἐπιφυλάττει εὐάρεστον τινα αὐθις ἐκπληξίν εἰς τὸν ἐρευνητήν. Ἐξ ὧν ὁμως πρὸ ὀρθαλμῶν ἔχει δύναται πᾶς τις νῦν νὰ κρίνῃ ὅτι ὅσοι ἄνευ προλήψεων, τὸν Πausανίαν ἀκολουθοῦντες, ἀνέκαθεν ἐπίστευσαν ὅτι ἐνταῦθα που ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ τοῦ Πεισιστράτου ἢ Ἐννεάκρουνος, δὲν εἶχον διόλου ἄδικον. Δύναται τις μάλιστα νὰ θαυμάσῃ πῶς ἀντὶ τῆς ἀπλῆς καὶ μόνης πιθανῆς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γνώμης ἄλλη τις ποτε ἴσχυσεν, ἢν πραγματικῶς οὐδεὶς ἀποχρῶν λόγος φαίνεται δικαιολογῶν.

Ὁ Pausanias εἰσήλθεν εἰς τὸ ἄστυ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν νῦν Ἀγίαν Τριάδα διὰ τῆς διασημοτάτης καὶ κυριωτάτης πύλης τῆς τετειχισμένης πόλεως, τοῦ Διπύλου (I, 2, 4). Ἐπὶ τῆς εὐρείας ὁδοῦ πορευόμενος, ἦτις ἐντεύθεν ἔφερε κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἀγορὰν ἀνατολικῶς τοῦ νῦν λεγομένου Θησείου (ὀρθότερον ναοῦ τοῦ Ἡραίου), ἐπισκέφη τοὺς ἐκατέρωθεν ναοὺς, τὰς στοὰς καὶ τὰ λοιπὰ θαυμάσια τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, τὰ ὅποια διὰ μακρῶν περιγράφει, πολλὰ ἄλλα συνάμα ἐξιστορῶν, καὶ τελευταῖον ἀναφέρει τὴν τοῦ Δημοσθένους εἰκόνα πλησίον τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀρεως (I, 8, 5), οὐ πόρρω δὲ αὐτῆς τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἀρμυδίου καὶ Ἀριστογείτονος. Περὶ τούτων καὶ ἄλλοθεν γνωρίζομεν (Ἀρριαν. Ἀνάβ. III, 16, 8) ὅτι ἴσταντο «ἐν Κεραμεικῷ, ἢ ἄνιμεν εἰς τὴν πόλιν, καταντικρὺ μάλιστα τοῦ Μητρώου», ἱεροῦ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Κυβέλης, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ τὸ Βουλευτήριον τῶν πεντακοσίων, ὥστε σαφῶς φαίνεται ὅτι ὁ Περιηγητὴς ὠδηγεῖ ἡμᾶς κατ' εὐθείαν ὑπὸ τὸν πρὸς βορρᾶν νεύοντα βράχον τοῦ Ἀρείου πάγου, καὶ δὴ, ὡς ἐκ τοῦ Ἀρριανοῦ ἐξάγεται, ἐγγὺς τῆς πρὸς δυσμὰς στρεφόμενης ὁδοῦ, ἦτις ὡς γνωρίζομεν διὰ μεγάλης καμπῆς κατόπιν χωρεῖ μεταξὺ Πνυκὸς καὶ Ἀρείου πάγου πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀμέσως κατόπιν ὁ Pausanias (I, 8, 6) λαλεῖ περὶ τοῦ «θεάτρου ὃ καλοῦσιν Ὀδεῖον», ὅπερ μετὰ μακρὰν ἱστορικὴν παρεκβολὴν αὐθις μνημονεύων (I, 14, 1) συνεχίζει τὸν λόγον ὡς ἐξῆς: Πλησίον δὲ ἐστὶ κρήνη, καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἐννεάκρουνον. οὕτω κοσμηθεῖσαν ὑπὸ Πεισιστράτου ῥεάτα μὲν γὰρ καὶ διὰ πάσης τῆς

1 Ἴδε σελ. 381.

πόλεως ἐστὶ, πηγή δὲ αὕτη μόνη». Εὐθύς δὲ παρακατιῶν καὶ ναοὺς ἀναφέρει «ὑπὲρ τὴν κρήνην» κειμένους καὶ δὴ πρῶτον τὸν τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, ὅστις Ἐλευσίνιον ἐκαλεῖτο, ἄλλα τινὰ κατόπιν, καὶ ἐτι ἀπωτέρω (§ 4) τὸν τῆς Εὐκλείας ναόν, «ἀνάθημα καὶ τοῦτο ἀπὸ Μήδων», τῶν ἐν Μαραθῶνι ἠττηθέντων, ἐνταῦθα δὲ καὶ διακόπτει τὴν περιήγησιν ἵνα εἰς τὸν Κεραμεικὸν πάλιν ἐπανερχόμενος καὶ ἀπὸ τῆς βασιλείου στοᾶς καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡραίου ὀρμώμενος, ἐπ' ἄλλην ὁδὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς ὀρμηθῆ πρὸς τὸ Πτολεμαίου γυμνάσιον καὶ τοῦ Θησεῖος τὸ ἱερόν καὶ τὸ τῶν Διοσκούρων (κατὰ τὴν βορείαν τῆς Ἀκροπόλεως κλιτύν) καὶ τὸ πρυτανεῖον, τελευταῖον δὲ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως καὶ ἔξω αὐτῆς πρὸς τὸ Ὀλυμπεῖον.

Αἱ τοπογραφικαὶ αὐταὶ σημειώσεις τοῦ Pausanίου τοσαῦτον ἀκριβεῖς φαίνονται, ὥστε ἂν πιστεύσωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὄντως αὐτόπτης τῶν πραγμάτων ὑπῆρξε καὶ μετὰ κρίσεως ὀρθῆς ἐξήλεγχεν ὅ, τι ἔβλεπε ἢ παρὰ τῶν ὀδηγῶν αὐτοῦ ἤκουε, δὲν θὰ διστάσωμεν, προκειμένου περὶ τῆς Ἐννεακρούνου, νὰ ζητήσωμεν αὐτὴν ὅπου ὁ Περιηγητὴς αὐτὴν εἶδε, οὐ πόρρω δηλονότι τῆς ἀγορᾶς καὶ δὴ κατὰ τὸν μεταξὺ που τῆς Πνυκὸς καὶ τῆς δυτικῆς τοῦ Ἀρείου πάγου κλιτύος χώρον. Διότι ὑπὲρ τὴν κρήνην ἔκειτο τὸ Ἐλευσίνιον, τοῦτο δὲ ἀναμφισβητήτως πρέπει νὰ ζητηθῆ ἀριστερόθεν (τῷ ἀνιόντι) τῆς ἀρχαίας πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἀμαξιτῆς κατὰ τὸ σημεῖον ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπου ἡ ὁδὸς αὕτη πρὸς τὸ νοτιώτατον αὐτῆς πέρασ ἠρέμα ἀνερχομένη, κατόπιν στρέφεται πρὸς μεγαλειότερον ὕψος ὀπίσθεν τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ, τὸ Πελαργικὸν παραμειβούσα, φθάνει ἀκριβῶς πρὸ τῆς πύλης τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὸν ἀπέναντι ταύτης ἀνατολικώτατον βράχον τοῦ Ἀρείου πάγου.

Καὶ ἡ ἐπὶ τόπου δὲ οὕτως εἰπεῖν τῶν πραγμάτων παρατήρησις δὲν φαίνεται ἀντιβαίνουσα πρὸς τὴν ῥητὴν ταύτην τοῦ Περιηγητοῦ μαρτυρίαν καὶ τὴν ἄνευ προκαταλήψεως ἐρμηνείαν αὐτῆς. Ὅτι ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου ἤδη τὸ ἄστυ τῶν Ἀθηναίων ἐξετείνετο κυρίως πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ δὲ ἀγορᾶ ἐνταῦθα ἦτο, ὅπου καὶ τὸ βιομηχανικώτατον καὶ κεντρικώτατον τῆς πόλεως τμήμα ἔκειτο, ὁ Κεραμεικός, εἶνε εἰς πάντα γνωστόν. Οὐδὲν θαυμαστόν λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ φιλόδημος τῶν Ἀθηναίων τύραννος, ὡς καὶ ἄλλοι ἐν ἄλλαις τῆς Ἑλλάδος πόλεσι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῶν Ἑλληνικῶν τυραννίδων, διανοήθη νὰ καταλίπη μνημεῖον ἐνδοξόν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, μέγα καὶ χρησιμώτατον ἔργον παρ' αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ ἄστεως κατασκευάζων, τὴν περιώνυμον κρήνην, ἧς τὸ ἄφθονον βεβαίως ὕδωρ μακρόθεν ποθὲν καὶ διὰ μεγάλης δαπάνης καὶ σημαντικῶν τεχνικῶν ἔργων ἔπρεπε νὰ διοχετευθῆ

μέχρις ἐνταῦθα. Τούλάχιστον οὐδαμοῦ ἄλλοῦ τῆς πόλεως ἢ ἑλλειψίς τοῦ ὕδατος ἦτο μᾶλλον αἰσθητὴ ἢ ἐνταῦθα, ὅπου τὸ μέγιστον πλῆθος τῶν ἀνθρώπων συνωστίζετο, καὶ οὐδαμοῦ ἄλλοῦ τοιοῦτον λαμπρὸν κατασκευάσμα μᾶλλον ἤρμοζεν ἢ ἐκεῖ ὅπου καὶ τὰ σπουδαιότατα τῶν ἄλλων τῆς πόλεως ἱδρυμάτων καὶ τότε βεβαίως τὸν τόπον περιφανῆ καθίστων καὶ κατόπιν ἐτι λαμπρότερον ἀνέδειξαν.

Ἄν δὲ οἱ ἐφεκτικώτεροι καὶ μᾶλλον δύσπιστοι τῶν κριτῶν ἐπέμενον καὶ σημεῖόν τι νὰ ἴδωσι κατὰ τὸν χώρον τοῦτον, τεκμηριῶν τὴν ποτε ὑπαρξίν τοῦ διὰ μακρῶν αἰώνων καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων μέχρι τῆς Β' τοῦλάχιστον μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος μοναδικοῦ παραμεινάντος ἔργου τῶν μεγαλοπρεπῶν τυράνων, καὶ τοῦτο δὲν ἔλειψεν ὕλοσχερῶς. Παρετηρήσαμεν καὶ ἄλλοτε ὅτι πρὸ ἐτῶν πολλῶν ὁ ἀρχιτέκτων κ. Τσίλλερ ἐσημείωσε τὴν ὑπαρξίν ὑδραγωγείου ἀρχαίου διερχομένου διὰ τοῦ βράχου τῆς Πνυκὸς καὶ τελευτῶντος, ὡς αἱ παρατηρήσεις τοῦ κ. Δαίρπελδ κατόπιν ἀκριβέστερον ἀπέδειξαν, ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἀνωτέρω σημειωθέντα χώρον. Ὁ βράχος διετρυπήθη ἐφ' ἱκανὸν ἵνα διέλθῃ σημαντικόν τι ὑδραγωγεῖον καὶ ἡ διάτρησις αὕτη, ἑλλειψοειδῆς τὸ σχῆμα, διατρηεῖται ἐτι ἐν μέρει, ἀναφαίνεται δὲ περαιτέρω ὡς λελαξευμένος ἐν τῷ βράχῳ αὐλάξ, ἐξ οὗ δι' αὐλακώσεων ὀρατῶν κατήργετο εἰς δεξιὰ μὲν πρὸς τὸν βορρᾶν πρὸς τὸν βράχον ὕδωρ ἄφθονον. Τὸ καταρρέον ὕδωρ ἐσχημάτισεν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ εἶδος σταλακτιτῶν, οἵτινες κάλλιστα καὶ νῦν ἐτι σώζονται. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἀνοιξὶν ὁ κ. Δαίρπελδ ἐρευνῶν τὸν χώρον ἀνεκάλυψεν ἀριστερόθεν τῆς νέας ἀμαξιτῆς καὶ ἀπέναντι τῆς ἑλλειψοειδοῦς ἐκείνης διατρήσεως τοῦ βράχου τὸ γνωστόν μέγα ἐξ ὀγκωδῶν πωρίνων ἐπιμήκων λίθων λαμπρῶς κατασκευασμένον ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον, τότε δικαίως ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῆ πλέον ὅτι πρὸς τοῦτο μὲν τὸ μέρος διοχετεύθη μακρόθεν ποθὲν τὸ ὕδωρ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης κρήνης, ἐν τούτῳ δὲ ἀκριβῶς τῷ χώρῳ καὶ ἔκειτο αὕτη. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Τσίλλερ εἶχε διαπιστωθῆ ἡ ὑπαρξίς μεγάλου ἀρχαίου ὑδραγωγείου διερχομένου τὸν βασιλικὸν κήπον εἰς βάθος 13 μέτρων διὰ τοῦ βράχου καὶ διευθυνομένου πρὸς τὴν Ῥωσικὴν ἐκκλησίαν, ὑπὸ δὲ τοῦ κ. Δαίρπελδ ἐρευνῶντος κατὰ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ὑπὸ τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως ἀνεκαλύθη ἀρχαῖον τετράγωνον ῥεῖα 15 μέτρων βάθους, ὑπὸ τὸ ὁποῖον διερχετο ὑδραγωγεῖον ἀφθόνου ὕδατος, τὸ συμπέρασμα καθίστατο εἰς πάντα πιθανώτατον ὅπως αὐτὸ τὸ ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ ἀφθονοῦν ἤδη ὕδατος ὑδραγωγεῖον, ἀκολουθοῦν εἰς τὸ αὐτὸ πάντοτε βάθος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ὑπὸ τὴν νοτίαν τῆς Ἀκροπόλεως

κλιτύν, εἶνε αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κατὰ τὴν Πνύκα κατὰ τὴν νῦν ἀμαξιτὴν τελευτῶν, ὅπερ ἐνταῦθα εἰς τὴν Ἐννεάκρουνον τοῦ Πεισιστράτου τὸ ὕδωρ αὐτοῦ ἔφερε.

Τοιαῦτα ψηλαφητὰ μαρτύρια τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἐφαίνοντο πιστοῦντα ἀναμφισβητήτως τὸ γεγονός, ὅπερ ὁ Pausanias διὰ σαφῶν λέξεων παρέδωκεν ἡμῖν καθὰ ὁ ἴδιος αὐτόπτης αὐτοῦ ἐγένετο. Καὶ ὁμως τὸ κύρος αὐτῶν παραδόξως αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολογοῦντες δὲν ἐδέχθησαν, παρήχθησαν δὲ ἐπ' ἄλλην τῶν πραγμάτων ἐρμηνείαν, ἐνωρὶς ἤδη ἀποτρέψασαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὀρθότερας περὶ τοῦ ἀντικειμένου κρίσεως.

Παρεδόθη ὑπὸ παλαιότερων ὅτι ἡ Ἐννεάκρουνος κρήνη πρῶτη ἐκαλεῖτο Καλλιρρόη καὶ ὅτι ἐν τῷ Ἰλισῷ ἔκειτο καὶ δὴ παρὰ τὸ Ὀλυμπεῖον. Τὴν εἶδησιν ταύτην παρέλαβον μεταγενέστεροι σχολιασταὶ ἐμμέσως πιθανῶς δι' ἄλλων παλαιότερων παρὰ τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις ὁμως πραγματικῶς τοῦτο μόνον λέγει (II 15) ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Πεισιστρατιδῶν σκευασθεῖσα Ἐννεάκρουνος, ἦτις ἔκτοτε οὕτω πλέον ἐκαλεῖτο, τὸ πάλαι, τουτέστι πρὸ τοῦ Πεισιστράτου, «φανερῶν τῶν πηγῶν οὐσῶν» Καλλιρρόη ὠνόμαστο. Ἐκ τούτου δὲ βεβαίως δὲν συναγεται ὅτι ἡ Καλλιρρόη-Ἐννεάκρουνος ἔκειτο ἐν τῷ Ἰλισῷ, οὐδὲ τῶν ἀρχαίων τις εἰπέ ποτε τοιοῦτόν τι, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι σχολιασταὶ ἐσημείωσαν τοῦτο ἄπαξ οὕτως καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἀρχαιολογήσαντες τὸ ἐπίστευσαν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν 15ον ἡδη αἰῶνα εἰδήμων τις τῶν Ἀθήνησι τόπων ἐσημείωσεν ἐν χειρογράφῳ τοῦ Φωτίου, ταῦτα τῷ σχολιαστῇ μαρτυροῦντος, ὅτι ὄντως ἐν τῷ Ἰλισῷ πηγὴν τινα Καλλιρρόην ἐτι ὠνόμαζον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ αὕτη καὶ μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα τοῦτο διεφύλαξε, πάντες ἐνόμισαν ὅτι αὕτη εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν μαρτυρουμένη. Ὁ Pausanias ἀντέκρουεν ἀληθῶς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, ἀλλὰ «die Enneakrunosepisode» ἐχρησίμειε δὲ μετ' ἄλλων ἀβλεψίων καὶ συγχύσεων, ἃς οἱ σοφοὶ ἀνακαλύπτουσιν ἐν τῷ συγγραφῇ τούτῳ, ὡς ἀπόδειξις περὶ τῆς ἀμαρτωλῆς συνειδήσεως περιηγητοῦ, ὅστις κοιμώμενος ἔγραφε καὶ τὰς θολὰς καὶ συγκεχυμένας αὐτοῦ ἐντυπώσεις ἐκ μελέτης προγενεστέρων συγγραφέων κακῶς πολλακίς συμπλήρου. Καὶ ἔπειτα ὁ Θουκυδίδης εἶνε ὅστις διασκαρεῖ τὰ πάντα· τίς λόγος λοιπὸν δύναται νὰ γίνῃ περὶ τοῦ μεταγενεστέρου Pausanias, ἀπὸ τοῦ βιβλίου τοῦ ὁποῖου ἐπὶ τέλους ἴσως ὀλόκληρος σελὶς κατὰ παραδρομὴν μετερέθη εἰς ἀνοικεῖαν θέσιν, συμπαρασύρσασα μεθ' ἑαυτῆς καὶ ὅλην τὴν Ἐννεάκρουνον τοῦ Πεισιστράτου ἀπὸ τοῦ Ἰλισσοῦ εἰς τὴν Πνύκα.

Ἐν τούτοις ἐπιτρέπεται νὰ ἐρωτήσῃ τις πῶς

τὰ πάντα ὁ Θουκυδίδης διασαφεί και τί ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ δυνάμεθα τάχα νὰ συναγάγωμεν ἀσφαλές συμπέρασμα. Τοῦ βαθυγνώμονος συγγραφέως τὸ σχετικὸν κεφάλαιον εἶνε και ἄλλως σπουδαιότατον διὰ τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν Ἀθηναίων ἱστορίαν και ἄξιον εἶνε νὰ μελετηθῆ μετὰ προσοχῆς.

Τὸ 431 συνελήθη ἐν τῷ ἰσθμῷ ὁ συμμαχικὸς τῶν Πελοποννησίων στρατὸς και ἠτόμαζετο πλέον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ Περικλῆς, εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν τότε ἐν Ἀθήναις, διέταξε τὰ τελευταία στρατηγικὰ μέτρα, ἵνα ἀβλαβέστατον καταστήσῃ τὸ μέγα τοῦτο τῶν Λακεδαιμονίων ἐγχείρημα και προσεκάλεσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐγκαταλίπωσι τάχιστα τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνδοιατήματα αὐτῶν και ζητήσωσι προστασίαν ἐντὸς τῶν ἀπορρήτων ὄχυρωμάτων τῆς πόλεως. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπήκουσαν και «ἐσεκομίζοντο ἐκ τῶν ἀγρῶν παιδῶν και γυναίκων και τὴν ἄλλην κατασκευὴν ἢ κατ' οἶκον ἐχρῶντο, και αὐτῶν τῶν οἰκιῶν καθαιρουντες τὴν ζύλωσιν» (II 14). Ἄν δὲν ἐγόγγυζον ὅμως κατὰ τῶν παραγγελμάτων τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὅστις ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Πνυκῆς διηύθυνε τότε τὰς τύχας τῆς ἰδικῆς του πόλεως και τῆς Ἑλλάδος πάσης, ἀλλ' ἐν τῷ βῆθει τῆς ψυχῆς των ἠγανάκτουσαν προδρῶς διὰ τὴν ἀμειλικτον ἀνάγκην, εἰς ἣν νῦν περιήρχοντο, νὰ μεταβάλωσιν ὀλοσχερῶς τὸν προσφιλῆ αὐτοῖς ἐν τοῖς ἀγροῖς μακρὰν τοῦ πνιγροῦ ἄστεως βίον.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἠγάπων τὴν ἐν τοῖς ἀγροῖς διαίταν περισσότερον παντὸς ἄλλου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν εἶχον δὲ ἀπλῶς οἱ πλοῦσιοι τῶν πολιτῶν τὸ ἔθος τοῦτο τοῦ νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν εἰς τὰς ἐπαύλους αὐτῶν κατὰ τὴν θερινὴν τοῦ ἔτους ὥραν χάριν ἀναψυχῆς, οὔτε συνείθιζον νὰ διατηρῶσι τοὺς ἐξοχικούς οἶκους ὡς παραρτήματα τῶν ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' «οἱ πλείους, λέγει ὁ Θουκυδίδης, τῶν ἀρχαίων και τῶν ὕστερον μέχρι τοῦδε τοῦ πολέμου», τοῦ Πελοποννησιακοῦ δηλονότι, κατόκουν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς χώρας ἄγοντες ἀποκλειστικῶς ἀγροτικὸν βίον και ἐν τοῖς ἀγροῖς μόνον διατηροῦντες οἶκον. Διὰ τοῦτο δὲ ἐπίεσεν αὐτοὺς μεγάλως νῦν ὁ πόλεμος, ἀναγκασθέντας τὰ πάντα νὰ παραδώσωσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν και νὰ ζητήσωσι προστασίαν ἐντὸς τοῦ μεγάλου ὄχυρωμένου στρατοπέδου τῶν Ἀθηναίων. «Ἄλλως τε και ἄρτι ἀνειληφότες τὰς κατασκευὰς μετὰ τὰ Μηδικὰ» (II 16).

Τοῦ ἐξαίρετικοῦ λοιπόν φαινομένου τούτου ἐν Ἀθήναις παρέχει ὁ Θουκυδίδης ἐξήγησιν διὰ τῆς σπουδαιότητος ἐν τῷ 15ῳ κεφαλαίῳ παρεκβολῆς, ἣτις ὑπὸ ἱστορικῶν και ἀρχαιολόγων ἀνεκτίμητος πάντοτε ἐθεωρήθη, ἂν και περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς ἐρμηνείας ἢ ἐρὶς μέχρι σήμερον δὲν ἔπαυσεν.

» Ἀπὸ παναρχαίων, λέγει¹, χρόνων ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς ἀγαπᾷ τὴν ἐν τοῖς ἀγροῖς διαίταν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Τῷ ὄντι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ Κέκροπος και τῶν πρώτων βασιλείων μέχρι τοῦ Θησεῦς δὲν συνεκρότουσαν μίαν πόλιν, ἀλλ' ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς αὐτονόμους κοινότητας — δώδεκα ὡς παρέδιδόν τινες —, ὧν ἐκάστη εἶχε τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀρχάς. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πᾶσαι αὐταὶ ἀνεγνώριζον ἓνα κοινὸν βασιλεῖα, ἐδρεύοντα βεβαίως ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς Παλλάδος, ἀλλὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς ὑποθέσεις ἐκάστη κατὰ τὸ δοκοῦν διώκει· μάλιστα τοσοῦτον γλαυρὰ ἦτο ἐνίοτε ἡ ὁμοσπονδιακὴ αὐτῆ μᾶλλον ἔνωσις, ὥστε πόλεις τινὲς και ἐπολέμησάν ποτε πρὸς ἀλλήλας, ὡς ἡ Ἐλευσίς π. χ. πρὸς τὰς Ἀθήνας.

» Τὰ πράγματα ὁμως μετεβλήθησαν ἀφότου τὸν θρόνον τοῦ Ἀττικοῦ βασιλείου ἀνέβη ὁ Θησεύς. Ἐξοχος πολιτικὸς συνάμα και ἰσχυρὸς βασιλεὺς διέπλεσε νέαν ὄλωσιν κατάστασιν πραγμάτων, καταλύσας τὴν αὐτονομίαν ταύτην τῶν κοινοτήτων και ἀποτελέσας μίαν ἐκ πασῶν πολιτείων, ἣς αἱ ἀρχαὶ συνεκεντρώθησαν ἐν Ἀθήναις. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ περίπυστος συναικισμὸς τῶν Ἀθηναίων. Οἱ κάτοικοι τῶν λοιπῶν πόλεων δὲν ἠναγκάσθησαν, οὐχί, νὰ καταλίπωσιν αὐτὰς και μετοικήσωσιν εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ χωρὶς νὰ μεταβάλωσι κατ' οὐδὲν τὸν μέχρι τοῦδε βίον συνεχωνεύθησαν πολιτικῶς εἰς ἓν κράτος, οὐ πρωτεύουσα ἦσαν αἱ Ἀθήναι. Ἐνταῦθα κατόκει ὁ βασιλεὺς, ἐνταῦθα ἦσαν αἱ λοιπαὶ ἀρχαί, τὰ δικαστήρια και τὰ λοιπά, ὥστε κατ' ἀνάγκην εἰς αὐτὴν συνήρχοντο διὰ τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν πάντες οἱ κατὰ τὴν χώραν οἰκοῦντες. Ὅτι ἡ πόλις ἐκ τούτου ἠύξησε ταχέως και εὐτύχησε περισσότερον, ἦτο ὄλωσιν διόλου φυσικόν. Τοῦτο συμβαίνει εἰς πᾶσαν πρωτεύουσαν. Αἱ Ἀθήναι, αἰτινες μέχρι τοῦδε περιωρίζοντο εἰς τὴν νῦν ἀκρόπολιν, λέγει αὐτολεξεῖ ὁ Θουκυδίδης, και τὴν πρὸς νότον ἰδίως ἐστραμμένην πλευρὰν αὐτῆς², ἔκτοτε ἤρχισαν ἀναπτυσσόμεναί μεγάλως, ἕως οὐ κατήντησαν ὅ,τι εἶνε σήμερον.

» Τοιοῦτοτρόπως ἐννοῶ ὅτι τὸ ἔθος τῆς ἐν τοῖς ἀγροῖς διαίτης ἐξηγεῖ ἡ παλαιότητα ἐκείνη εἰς κοινότητος αὐτονόμους, κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν διεσπαρμένας, διαίσεις τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, ἔθος ὅπερ ἐπὶ πολὺ ἄλλοτε ἐκράτησε και τὸ ὅποιον παρέμεινεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους και μετὰ τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας συνένωσιν».

¹ Παρεκβλήξω ελευθέρως τὸν Θουκυδίδην και ἐνιαχοῦ ἀναπτύσσω μόνον τὸ νόημα.

² Θουκυδ. II 15, 3: Τὸ δὲ πρὸ τούτου (κατὰ δὲ τὴν πρὸ τοῦ Θησεῦς ἐποχὴν) ἡ ἀκρόπολις ἢ νῦν οὐσα πόλις ἦν και τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον.

Τὰς πληροφορίας ταύτας περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης καταστάσεως και τῆς πρώτης ἀναπτύξεως τῶν Ἀθηναίων παρέχει ὁ συγγραφεὺς, οὐχί ἀρυσμένος αὐτὰς ἐκ παλαιῶν ἱστορικῶν πηγῶν, ἀλλὰ κρίνων ἐκ τεκμηρίων ἄλλων ἀσφαλῶν.

«Τὰ ἱερά, λέγει, ἄλλων τε θεῶν και πρωτίστως τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς κείνται ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκροπόλει, ὅσα δὲ ἐξω αὐτῆς εὐρίσκονται, εἶνε καθιδρυμένα πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως μᾶλλον, τοῦτέστι τὸ μετὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ ἀρχαιοτάτον πόλισμα συμπεριελημμένον, ἦτοι τὴν πρὸς νότον ἰδίως ἐστραμμένην πλευρὰν αὐτῆς. Τὰ τελευταία δὲ ταῦτα εἶνε τὸ τε τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου και τὸ Πύθιον και τὸ τῆς Γῆς και τὸ ἐν Λίμναις Διονύσου και ἄλλα τινὰ ὡσαύτως. Ἀλλὰ και ἡ κρήνη, ἣτις νῦν μὲν καλεῖται Ἐννεάκρονος ἀφότου οἱ Πεισιστρατιδαὶ διεσκευάσαν αὐτὴν οὕτως, τὸ πάλαϊ δὲ ἀπλῆ πηγὴ οὐσα ὠνομάζετο Καλλιρρόη, και τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ κατ' ἐκείνους μὲν τοὺς παλαιούς χρόνους ἐχρησίμευεν εἰς πᾶσαν σπουδαιότεραν περίστασιν, σήμερον δ' ἐτι κατὰ παλαιὰν παράδοσιν χρησιμεύει διὰ τὴν πρὸ τοῦ γάμου ἱεροπραξίαν και εἰς ἄλλας τινὰς ἱεροουργικὰς χρεῖας, εὐρίσκεται ἐγγὺς τῆς πρώτης ἐκείνης πόλεως. Και τέλος πόλις καλεῖται μέχρι τοῦδε ἐτι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡ Ἀκρόπολις, διότι αὐτὴ ἀκριβῶς ἦτο ἡ πόλις κατὰ τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους.»¹

Οὗτοι εἶνε τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ οἱ λόγοι. Τὸ νόημα τῶν φαίνεται κυρίως ἀπλοῦν και σαφές, συντόμως δὲ συγκεκριαλοῦσιν αὐτὸ αἱ τελευταία λέξεις: ἡ παναρχαία πόλις ἦτο ἡ ἀκρόπολις. Τμηματὶ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν, τὸ πρὸς νότον μάλιστα ἐστραμμένον, εἶχε συμπεριληφθῆ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς αὐτὴν τὴν πρωτογενῆ πόλιν — τὸ εἶπε παρεπᾶνω ὁ Θουκυδίδης — ἀλλὰ τοῦτο τὸ τμηματὶ κανεὶς δὲν θά φαντασθῆ ὅτι ἐξετείνετο εἰς μέγα τι διάστημα ἐξωθεν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐξαφνα πρὸς τὸν Ἰλισόν ἢ δὲν ἠξεύρω πρὸς ποῖον ἄλλο νότιον μέρος ἐν τῇ κοιλάδι, διότι ὅχι μόνον δὲν θά ἦτο πλέον τόσον μικρὰ ἡ πόλις αὕτη, ὅσον ζητεῖ νὰ παραστήσῃ αὐτὴν ὁ Θουκυδίδης, ἀλλὰ και ἥκιστα θά ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ περιοριζομένη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἣτις δὲ ἦτο τότε ἡ πόλις, καθὼς καθαρὰ πάλιν ὁ Θουκυδίδης λέγει.

Ἄν δὲ και σαφεστέραν παρὰ τοῦ συγγραφέως δῆλωσιν ἠθέλαμεν ἀπαιτήσῃ περὶ τοῦ ποῖον τάχα ἀκριβῶς εἶνε τοῦτο τὸ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τὴν παναρχαίαν ἐπ' αὐτῆς πόλιν ἀνήκον τμηματὶ, και ταύτην εὐρίσκομεν ἐν αὐτῷ. Πρὸς τοῦτο τὸ μέρος, λέγει, μᾶλλον κείνται τὰ ἐξω τῆς Ἀκρο-

¹ Θουκυδ. II 15, 6: καλεῖται δὲ διὰ τὴν παλαιὰν ταύτην κατοικίαν και ἡ ἀκρόπολις μέχρι τοῦδε ἐτι ὑπ' Ἀθηναίων πόλις.

πόλεως ἰδρυμένα ἱερά, «τὸ τοῦ Διὸς δηλαδὴ τοῦ Ὀλυμπίου και τὸ Πύθιον και τὸ τῆς Γῆς και τὸ ἐν Λίμναις Διονύσου». Και τοιούτων μὲν ἱερῶν οὐδ' ἔγνος σήμερον ἡμεῖς βλέπομεν ἐξω τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἀρχαῖαι μαρτυραὶ ὀρίζουσιν ἀκριβῶς τὴν θέσιν αὐτῶν, ἐπιγραφαὶ δὲ τινες πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀνακαλυφθεῖσαι ἐρχονται εἰς ἐπικουρίαν ἐκείνων. Πάντα τὰ ἱερά ταῦτα ἐκείντο παρ' αὐτὴν τὴν εἰσοδὸν τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ πολὺ δὲ μόνον τοῦ τελευταίου δὲν δυνάμεθα μετ' ἴσης ἀκριβείας νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν.

Πραγματικῶς τὸ μὲν Πύθιον θέτει οὐδεὶς ἀσημότερος μάρτυς, ἢ αὐτὸς ὁ Εὐριπίδης παρὰ τὰς «προσθόρρους πέτρας Παλλάδος ὑπ' ὄχθω», τὰς Μακρὰς καλουμένας. Τὸν χωρὸν τοῦτον, λέγει, τιμᾶ Πύθιος ἀστραπαὶ τε Πύθια, «πέλας δὲ (εἶνε) Πανὸς ἄδυτα και βωμοί» (Εὐριπ. Ἴων). Και ἐπειδὴ εἶνε γνωστὸν ὅτι τοῦ Πανὸς τὸ σπήλαιον εἶνε τὸ ἕτερον τῶν παρὰ τὴν Κλεψύδραν, τὸ ἄλλο βεβαίως θά ἦτο τὸ Πύθιον. Οὗτος εἶνε ὁ ὑπ' ἀκραις ἢ ὑπακραις Ἀπόλλων (Παυσαν. I, 28, 4). Και ὁ Στράβων (IX p. 404) ἐνταῦθα ἐννοεῖ αὐτὸ ἰδρυμένον, ὅταν λέγῃ ὅτι ἡ ἐσχάρα τοῦ Ἀστραπαίου Διὸς ἔκειτο «ἐν τῷ τείχει μετὰ τῷ τοῦ Πυθίου και τοῦ Ὀλυμπίου», ὁπόθεν περιέμενον ἐκείθεν τὴν ἀστραπὴν ἵνα πέμψωσιν τὴν θεωρίαν εἰς Δελφοὺς οἱ Ἀθηναῖοι. Σαφέστατα δὲ τέλος ἐκφράζεται περὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ και ὁ Φιλόστρατος (ἐν βίοις σοφιστῶν II 1, 5), ὅταν περὶ τῆς νῆος τῆς τῶν Παναθηναίων πομπῆς λέγῃ — «ἐκ Κεραμεικοῦ ἔρασαν... ἀφείναι ἐπὶ τὸ Ἐλευσίσιον και περιβαλοῦσαν αὐτὸ παραμειψαί τὸ Πελασγικόν, κομιζομένην τε παρὰ τὸ Πύθιον ἔλθειν οἱ νῦν ὄρμισται».

Τὸ δὲ Ὀλύμπιον θέτει μὲν ὁ Στράβων, ὡς εἶδομεν, ἐγγὺς τοῦ Πυθίου, τοῦτο δὲ εἶνε, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ὅπερ ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ θρόνου τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου «Φαίδωντοῦ Διὸς Ὀλυμπίου ἐν ἄστει».

Τὸ τῆς Γῆς τέλος, Κουροτρόφου ἐπίκλησιν (ῥοῦ τρέφει τὰ λαμπρὰ παλληκάρια), ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (I 22, 3) κείμενον μετὰ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος Χλόης, οὐ ἡ θέσις και ἄλλως εἶνε βεβαία, παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς Ἀκροπόλεως, ἀμφοτέρων δὲ μαρτυρία πρόκεινται ἐπιγραφαὶ κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν εὐρεθεῖσαι.

Ἀμαρτύρητον ὄλωσιν μένει τὸ ἐν Λίμναις Διονύσου ἱερόν. Ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων γνωρίζομεν τὸ ἐξῆς μόνον, ὅτι αἱ Λίμναι ἐνθα ἔκειτο τὸ ἱερόν τοῦτο ἦσαν «τόπος ἱερός Διονύσου και οἶκος και νεὸς τοῦ Θεοῦ» (Σχολιαστὴς εἰς Ἀριστοφ. Βατραχίους 216), «ὅπου τὰ Λήνια ἦ-γετο» (Ἠσύχιος), τοῦτέστι «ὅ ἐπὶ Ληναίου ἀγῶν». Λήναιον δὲ «ἔστιν ἐν τῷ ἄστει, περίβολον ἔχον μέγαν και ἐν αὐτῷ Ληναίου Διονύ-

σου ἱερόν, ἐν ᾧ ἐπετελοῦντο οἱ ἀγῶνες Ἀθηναίων πρὶν τὸ θέατρον οἰκοδομηθῆναι» (Ἡσύχιος). Ἄλλ' ἐκ τούτων ἀκριβῶς τῶν χωρίων βεβαιοῦται ὅτι αἱ Λίμναι δὲν ἦσαν ὁ τόπος, ὅπου τὸ Διονυσιακὸν λεγόμενον θέατρον ἔκειτο, διότι ὁ ἐν αὐτῷ λατρευόμενος Διόνυσος καλεῖται πανταχοῦ Ἐλευθερεὺς καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ συγχισθῆ πρὸς ἐκεῖνον.¹ Εἶνε ὁμῶς ἐπόμενον ὅτι καὶ τοῦτο πρέπει νὰ υποθέσωμεν κείμενον πρὸς τὸ μέρος τῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ἀναφερομένων.

Τοῦ Θουκυδίδου λοιπὸν ἡ μαρτυρία ὅχι μόνον διόλου δὲν ἀντίκειται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Πausανίου περὶ τῆς Ἐννεακρούνου λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ θαυμασιῶς συμμαρτυρεῖ τούτοις. Καὶ πῶς μὲν περιεπλέχθη τὸ ζήτημα καὶ ὁ Πausανίας ἐθεωρήθη ψευδόμενος, ὁ δὲ Θουκυδίδης παρηρημηνέθη, δι' ὀλίγων λέξεων ἀρκεῖ τώρα νὰ σημειωθῆ: ἐπιστεύθη ὅτι τὸ ἐν Λίμναις ἱερόν τοῦ Διονύσου δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλο ἢ τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου· ἐπιστεύθη ὅτι Ὀλυμπιον εἶνε τὸ γνωστὸν Ὀλυμπιεῖον τοῦ Πεισιστράτου καὶ Ἀδριανοῦ· ὅτι τὸ τῆς Γῆς ἱερόν εἶνε τὸ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ὀλυμπιεῖου τῆς Γῆς ἐπικλησιν Ὀλυμπίας (Πausan. I 18, 7. Πλουτάρχου Θεσεὺς 27)· ὅτι τὸ Πύθιον τέλος εἶνε τὸ παρὰ τὸν Ἰλισὸν καὶ τὸ Ὀλυμπιεῖον, ὅπου Πεισιστράτος ὁ τοῦ Ἰππίου υἱὸς καὶ ἐγγονὸς τοῦ μεγάλου Πεισιστράτου ἀνέθηκε τὸν τοῦ Ἀπόλλωνος βωμὸν καὶ τὸ ἐπίγραμμα ἀνέγραψεν, ὅπερ καὶ ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει (VI 54, 6) καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἀνευρέθη. Ταῦτα πάντα ἐπιστεύθησαν χωρὶς νὰ δοκιμασθῶσι καλλιτέρον. Συνέχευε δὲ παντάπασιν τὰ πράγματα καὶ ἡ περίπυστος Καλλιρρόη, ἡ ἐν τῷ Ἰλισῷ παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον πηγὴ ἢ μέχρι σήμερον τὸ παλαιὸν τοῦτο πάντως ὄνομα φέρουσα. Ἄλλ' αὐτὴ μὲν δύναται νὰ μὲνη εἰς τὸν τόπον τῆς, ἐκεῖ ὅπου καὶ ὁ Πλάτων ἐν Ἀξιοχῳ, ὡς ἄλλοτε εἶδομεν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρει αὐτὴν ὑπάρχουσαν. Ἡμεῖς δὲ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ συγγέωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν ἄλλην Καλλιρρόην, ἧς τὸ ὄνομα ἔσβυσε διὰ παντὸς ἀρότου ὁ Πεισιστράτος περὶ τὸ 550 π.Χ. ἀντικατέστησεν αὐτὴν διὰ τῆς Ἐννεακρούνου. Ἀὐτὴ ἡ Καλλιρρόη ἦτο ἐκεῖνη, ἣν ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Δαϊρπρελδ ὑπὸ τὸν βράχον τῆς Πνυκὸς συνάγουσαν τὰ ὑδάτια τῆς ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπονόμων. Διὰ δὲ τὴν Ἐννεακρούνον ἐκτίσθη τὸ μέγα ὑδραγωγεῖον, ὅπερ πλειστάκις ἤδη ἀνεφέρωμεν. Τὸ πρὸς νότον ὁμῶς μάλιστα τετραμμένον ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν μέρος εἶνε τὸ κατὰ τὸ πλείστον πρὸς νότον καὶ ἐν μέρει πρὸς δυσμὰς ἐξέχον ὀμαλώτερον τμήμα τῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως,

ὅπερ περιλαμβάνετο ὑπὸ τοῦ κατωτάτου πελασγικοῦ προτειγίσματος τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ τείχος τοῦτο εἶνε ὅπερ κάτωθεν καὶ ὀλίγον περαιτέρω τῆς Κλεψύδρας πρὸς τὰς Μακρὰς πέτρας συναπτόμενον, περιέτρεχε κατόπιν τὴν δυτικὴν πρόσθασιν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὴν νοτίαν πλευρὰν αὐτῆς μέχρι τοῦ Ἀσκληπείου, ἀκριβῶς ἄνωθεν τῆς τοῦ Εὐμένους στοᾶς καὶ παρὰ τὰς ὑψίστας σειρὰς τῶν ἐδωλίων τοῦ μετὰ ταῦτα Διονυσιακοῦ θεάτρου, καθὼς πρὸ πολλοῦ τοῦτο καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐγνώσθη. Ἡ περιγραφή δὲ αὐτοῦ αὐτὴ ἐξηγεῖ κάλλιστα καὶ τὴν τοῦ Θουκυδίδου ἔκφρασιν: πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον, διότι ὄντως τὸ πλείστον τοῦ ὑπὸ τοῦ τείχους τούτου περιλαμβανομένου χώρου ἀνήκει εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐγγὺς δὲ ἦτο ἡ Καλλιρρόη, ἡ κατόπιν Ἐννεακρούνου.

Ταῦτα καὶ πρότερον ἦσαν ἐν μέρει σαφῆ. Τὴν σύγχυσιν δὲ κατὰ τὸ πλείστον ἐπέφερον ἡ Καλλιρρόη τοῦ Ἰλισοῦ, πρὸς ἣν προσκολλήθησαν μετὰ τυφλοῦ ἔρωτος οἱ ἀρχαιολόγοι, προσκολλήσαντες εἰς αὐτὴν καὶ τὴν Ἐννεακρούνον. Καὶ τότε ἔπρεπε νὰ στιγματισθῆ ὁ ἐγκληματίας, ὅστις ἐτάραττε τοὺς κύκλους των, καὶ ὁ ἐγκληματίας ἦτο ὁ Πausanίας. Αὐτὸς δὲν ἤξευρε τί ἔλεγε. Ἄλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ κ. Δαϊρπρελδ ἀποδεικνύουσι τὸν Πausανίαν ἀληθεύοντα καὶ βοηθοῦσιν εἰς τὴν ὀρθὴν τοῦ Θουκυδίδου ἐρμηνείαν — μολονότι ταύτην καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς πρῶστικώτερον ἀναγιγνωσκόμενος παρέχει.

Μεθ' ὑπομονῆς νῦν ὁ φιλόστωρ καὶ φιλάρχαιος δύναται ν' ἀναμὲνη τί σπουδαιότερον ἄλλο ἢ σκαπάνη θὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ τί θὰ εἴπωσι πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς οἱ σοφοὶ ἱστορικοὶ καὶ ἀρχαιολόγοι. Τὸ τέλος ὁμῶς αὐτῆς δὲν εἶνε πλέον, νομίζω, διόλου ἀμφίβολον.

ΓΕΩΡΓ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Θεατρικά

Τὸ ὑπὸ τὸν παράδοξον τίτλον *Widower's Houses* ὄρμα τοῦ Βερνάρδου Shaw, τὸ παρασταθὲν ἐσχάτως ἐν Λονδίῳ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἀνεξαρτήτου θεάτρου ἀπεδοκιμάσθη μὲν καὶ ἐσαυρίθη ὑπὸ τοῦ κοινῶ, ἐπρήνθη δὲ ὑπὸ τῶν κριτικῶν.

— Ἀπεβίωσεν ἐσχάτως ἐν Λονδίῳ εἰς τῶν ἐξοχωτέρων Ἀγγλων ἡθοσιῶν, ὁ Fred. Leslie, κωμικὸς τοῦ θεάτρου τῆς Εὐθυμίας, θεωρούμενος τόσον μέγας εἰς τὸ εἶδός του, ὅσον καὶ ὁ Ἰσίδωρος εἰς τὸ ὄρμα. Ὁ Leslie ἦτο μόλις τριᾶκοντα καὶ ἐπτὰ ἐτῶν.

— Ἐν Παρισίοις συζητεῖται τὸ σχέδιον τῆς ἀνεγέρσεως νέου λαμπροῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος. Ἐλπίζεται δὲ ὅτι κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος τὸ κτίριον τοῦ ἐθνικοῦ τούτου θεάτρου θὰ εἶνε ἑτοιμον.

— Ἡ Κα Σαρτὸν Δεμάρ, ἡ γνωστοτάτη αἰδὸς τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος, ἡ ὁποία ἔσχεν ἡμέρας ἀληθοῦς δόξης, ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα ἐννέα ἐτῶν.

¹ Καὶ δι' ἄλλους ἐπιλόγους. Βιλιαμόβιτς ἐν τῷ Ἐρμῆ τοῦ 1886 σελ. 617.